

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Історичний факультет
Кафедра історії України

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

до дипломної роботи

бакалавра

на тему:

**СПРИЙНЯТТЯ УКРАЇНСЬКОГО ВИЗВОЛЬНОГО РУХУ В КРАЇНАХ
АНТАНТИ НА ОСНОВІ МАТЕРІАЛІВ ГАЗЕТИ «THE TIMES» (1917-1921 РР.)**

Виконав: студент IV курсу
заочної форми навчання
напряму підготовки (спеціальності)
032 «історія та археологія»

Бондарчук Богдан Сергійович

Науковий керівник: к. і. н., доц.
Журавльов Денис Володимирович

Рецензент: PhD, викладач кафедри
історії України Ховтура А.С.

Харків-2025

ЗМІСТ

Вступ.....	3
РОЗДІЛ 1. Геополітичний контекст української боротьби за незалежність в часи визвольних змагань.....	17
1.1. Російська імперія як союзник країн Антанти у Першій світовій війні.....	17
1.2. Дипломатична політика України щодо країн Антанти у 1917-1921 роках.....	25
РОЗДІЛ 2. Висвітлення українського визвольного руху в газеті «The Times» (1917–1921).....	36
2.1. Сприйняття Української Народної Республіки від середини 1917 до початку 1918 років.....	37
2.2. Прихід до влади Скоропадського. Зменшення уваги до українського визвольного руху в добу Української Держави (29 квітня-14 лютого 1918 року).....	43
2.3. Часи Директорії на шпальтах видання від 14 лютого 1918 до 5 листопада 1921.....	45
2.4. Кількісний аналіз висвітлення українського визвольного руху в 1917-1921 роках.....	60
Висновки.....	63
Список літератури.....	65
Додатки.....	70

ВСТУП

Актуальність теми. Тематика зовнішньої політики УНР періоду визвольних змагань стимулювала появу значної кількості наукових праць, що активно почали виходити одразу після здобуття Україною незалежності.

Якщо розглянути ці публікації, то більша частина цих праць присвячена в першу чергу Берестейському договору та тим складнощам які супроводжували відносини України з Центральними державами.

Водночас уже в листопаді 1917 року, під час обговорення початку мирних переговорів, дипломатичні спрямування української влади охоплювали не лише Центральні держави, але й країни Антанти та нейтральні держави. Це свідчить про прагнення Української народної республіки до багатовекторної зовнішньої політики та готовність співпрацювати з різними сторонами, що є очевидно враховуючи те складне зовнішньополітичне становище в якому опинилась молода республіка¹.

Дослідження відносин також і з Антантою є важливим з огляду на їхню важливу роль та те, що саме ставка на Центральні держави призвела до зовнішньої ізоляції УНР після поразки Німеччини у Першій світовій війни. Попри існування праць, що торкаються цієї теми, їхня кількість є значно меншою, ніж досліджень відносин з Центральною державами. Більше того, вони переважно ґрунтуються на україноцентричних джерелах, що обмежує можливості повноцінного аналізу, бо без врахування іншої сторони повстає проблема, що дуже важко розкрити питання відносин між державами і ти починаєш фокусуватись тільки на одному баченні.

¹ Центральна Рада: документи і матеріали. Т. 1. – Київ: Наук. думка, 1996. – С. 469.

Аналіз сприйняття українського визвольного руху в медіа є важливим інструментом для розуміння контексту міжнародної політики, а також тієї призми, через яку країни Антанти й їхні суспільства сприймали прагнення України до незалежності.

Особливе значення має газета «**The Times**», яка ще тоді була одним із провідних британських медіа. Її матеріали надають цінну можливість для аналізу суспільних настроїв та офіційного дискурсу. Американський історик журналістики Аллан Невінс у своїй праці «*American Journalism and its Historical Treatment*» наголошував, що «**The Times**» була невід'ємною частиною не лише суспільного, але й передусім політичного життя Британії. Редакція газети зосереджувалася на висвітленні ключових подій і проблем, орієнтуючись на державні інтереси Великої Британії. У цьому контексті матеріали газети відображають не лише думки суспільства, а й ті меседжі, які активно формувалися через взаємодію редакторів із урядом на Даунінг-стріт².

Отже, газета «**The Times**» не просто інформувала суспільство, а фактично була важливим комунікативним каналом між британським урядом та громадськістю. Це робить її матеріали унікальним джерелом для дослідження: вони дозволяють виявити, як формувалися суспільні уявлення, якими були домінуючі стереотипи та як вони змінювалися під впливом подій в Україні. Водночас саме в публікаціях газети офіційний дискурс стає менш формальним і часто відображає реальні настрої політичної еліти. Більше про основне джерело буде присвячено часу у відповідному розділі дипломної роботи.

Період 1917–1921 років став для України часом активної боротьби за міжнародне визнання. Ця боротьба розгорталася у складних умовах, адже країни Антанти, попри декларовану підтримку принципу національного самовизначення, часто керувалися власними геополітичними інтересами. Такі дії

² Allan Nevins, "American Journalism and Its Historical Treatment", *Journalism Quarterly* (1959) pp 414

створювали амбівалентне ставлення до України й її прагнень, що ускладнює загальну картину взаємин.

У цьому контексті дослідження матеріалів «**The Times**» набуває особливої ваги. Багато дослідників схиляються до того, щоб висвітлювати питання оцінки українського національного руху у країнах Антанти статично, себто ставлення до цього руху було незмінним початково. На момент написання цієї дипломної роботи відсутні наукові праці, що детально аналізують ставлення британських медіа до українського питання. Відповідно, дослідження статей у британських медіа можна охарактеризувати актуальним.

Таким чином, дослідження статей у британських медіа не лише розширює уявлення про міжнародні настрої, але й дозволяє зрозуміти, як ці настрої змінювалися під впливом історичних подій. Воно також проливає світло на роль британських медіа у формуванні суспільної думки й політичного курсу щодо України.

Об'єктом нашого дослідження виступає український визвольний рух в часи визвольних змагань 1917-1921 рр. і країни Антанти (в центрі уваги – Велика Британія).

Предметом нашого дослідження виступає висвітлення українського національного руху на шпальтах газети «**The Times**» в 1917–1921 рр.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють період з 1917 по 1921 роки, який співпадає з часом Української революції. За нижню межу обрано 26 червня 1917 року, коли в газеті «**The Times**» з'явилася стаття «Ukraine Separatist Movement». У ній вперше у контексті українського національного руху використано термін «сепаратизм», що підкреслює важливість цієї події для формування сприйняття руху в британському суспільстві. Верхня межа визначена 5 листопада 1921 року, датою публікації статті «Petlura's Failure», яка

засвідчила поразку Другого зимового походу Армії УНР, знаменуючи завершення активної боротьби за незалежність у цьому періоді.

Географічні рамки дослідження визначаються межами поширення українського національного руху, місцями дипломатичних зустрічей представників цього руху, а також тими територіями, які безпосередньо впливали на його розвиток. Оскільки основним джерелом у нашій роботі є газета «The Times», до географічних рамок також входять Великобританія та інші локації, де працювали кореспонденти видання, які висвітлювали події, пов'язані з українським національним рухом.

Характеристика джерела: на початок Першої світової The Times належала Альфреду Гарсморту (лорду Норткліфу), впливовому газетному магнату, який зосередив в своїй власності кілька найбільш тиражованих видань свого часу, в тому числі The Times. Мав значний вплив на Ллойда Джорджа, через що в Британії навіть був скандал навколо прем'єр міністра. У січні 1919 р. головного редактора Джеффри Досона змінив Генрі Вікем Стід, який був головним редактором газети до 1922р. Пізніше Стід викладав історію Східної Європи в Королівському Коледжі Лондона, та і загалом був авторитетним знавцем з питань в Східній Європі. Зокрема, активно просував справу поділу Австро-Угорщини і підтримки незалежних держав на її руїнах. Тож цим можна пояснити і значну увагу до висвітлення подій Східного фронту, в тому числі до українських визвольних змагань. За часів Гарсморта і Стіда риторика видання була помітно радикальною в бік більшовиків, німців і євреїв. Саме Норткліф та Стід визначали ідеологічний вектор газети, схильний підтримувати Білі армії й польський «санітарний кордон». Однак попри симпатії до незалежних держав на теренах Австро-Угорщини, більша частина території України все ж перебувала в межах Російської імперії. Тож з одного боку, ставлення до української державності, як ми побачимо, було неоднозначним. З одного боку, український рух був симпатичним поки був автономістським і міг становити протиположність більшовикам. З іншого боку, підтримка держави Скоропадського та Директорії

Німеччиною зіпсувала репутацію українського визволення як для The Times, так і для Антанти.

Із серпня 1914 р. у Британії діяв Defence of the Realm Act (DORA). Він не запроваджував формального попереднього цензурування, але кореспонденти The Times регулярно подавали копію до Press Bureau для «добровільного» узгодження, аби уникнути судового переслідування. Така система фактично відсікала «чутливі» деталі фронтових і дипломатичних операцій, що не могло не впливати на висвітлення діяльності української дипломатичної місії.

The Times одна з найстаріших нині існуючих щоденних газет що має так званий статус newspaper of record. Її статус і великий тираж роблять її впливовою як серед ширшого населення, так і на уряд. В роки війни через дефіцит паперу в Британії, газети обмежувались до 6-8 сторінок, і The Times не виключення. Містила 8 колонок (540мм на 343мм). У власності лорда Норткліфа тираж газети виріс в рази. В 1910 тираж становив приблизно 45000, а станом на 1921 він вже був приблизно 113000. Ми працювали з зручним інтернет архівом, який містить скани майже всіх примірників з моменту заснування. Оцифровані статті були піддані оптичному розпізнаванню тексту (OCR), що значно полегшує роботу з пошуком потрібних статей, так як дозволяє легко знаходити статті через пошук безпосередньо в інтернет архіві. В тому числі, наявна можливість фільтрації за датою, рубриками і типами повідомлення (стаття, кореспонденція, тощо). Також існує функція звуження пошуку за ключовими словами.

Мета роботи: на основі аналізу статей газети «The times» дослідити динаміку та охарактеризувати сприйняття українського національного руху в країнах Антанти, перш за все у Великій Британії.

З окресленої мети випливають такі **дослідницькі завдання:**

- Проаналізувати позиції Російської імперії як союзника країн Антанти та її важливість у контексті ведення повномасштабної війни з Центральними державами .

- Дослідити дипломатичну політику України щодо країн Антанти та складнощі, які супроводжували ці відносини.
- Визначити ставлення до українського визвольного руху, а саме:
 - Як висвітлювали на сторінках видання діяльність Української Центральної ради;
 - Яким було ставлення до Держави Скоропадського;
 - Висвітлення доби Директорії, тенденції у висвітленні українського визвольного руху в умовах спротиву більшовикам.
- Підкріпити якісний аналіз кількісними даними: дослідити тенденції і частоту висвітлення ключових тем, понять і характеристик урядів.

Основа методологічної бази дослідження полягає у використанні методів контент-аналізу та критичного аналізу джерел. В основі роботи над дослідженням застосовується принцип історизму.

Принцип історизму використовується через необхідність зв'язати джерело у вигляді газети з тими подіями які безпосередньо відбувались в українському національному русі. В результаті є важливим усвідомлювати та прослідковувати контекст, що фігурує в 1917–1922 роках, тримати історичну дистанцію від подій та усвідомлювати конкретно-історичну обумовленість в якій існував український національний рух та британські ЗМІ.

Критичний метод, що застосовується в нашому дослідженні, є хоч і стандартизованим методом, який використовується найчастіше при роботі дослідників з джерелами, але від цього не стає менш важливим. Одним зі способів реалізації критичного методу є використання порівнянь, що робить його схожим на порівняльний метод, але, на відміну від порівняльного методу, критичний метод не обмежується тільки цим. У нашому дослідженні критичний метод є дуже важливим при аналізі статей та тих наративів, які вони несуть, частково застосовується порівняння написаного в статтях з іншими джерелами з України. Також, застосовано різні ідеї з критичного дискурс аналізу (КДА)

Нормана Ферклафа та Теуна Ван Дейка. Зокрема, концепт ідеологічного квадрату Ван Дейка, який допомагає концептуально означити зміни ставлення до українського руху за включенням чи виключенням в кола «своїх». А також як в дискурсі формуються ідентичності на протипагу Іншому («чужим»).

Важливу роль у дослідженні займає (якісний) контент-аналіз, який є оптимальним для роботи з великою кількістю різних статей та для порівняння наративів, що містяться в цих матеріалах.

Контент-аналіз виріс із традиційного аналізу, що полягав у детальній роботі з джерелом, його інтерпретації та пошуку сутності документа. Традиційний підхід мав на меті сформувавши загальне уявлення про документ, однак він часто супроводжується суб'єктивізмом дослідника та складністю обробки великої кількості даних, що може призводити до спрощень і узагальнень задля підтвердження початкової гіпотези.

На відміну від цього, контент-аналіз пропонує більш нейтральний підхід до роботи з джерелами. Важливо перед застосуванням цього методу чітко визначити його концептуальні основи, які стануть базою для подальшої роботи з матеріалами. Одне з найбільш чітких визначень контент-аналізу дає Бондар: «Контент-аналіз є вимірюванням тексту чи іншого символічного матеріалу, що має методологічне підґрунтя й відповідає завданням соціальних наук. При цьому контент-аналіз має систематично редукувати текст (потік повідомлень чи інших символів) до визначеного набору символів, який можна піддавати статистичній обробці».

Формування набору символів за допомогою редукування тексту є надзвичайно важливою частиною роботи з медіа джерелами, особливо коли йдеться про великі обсяги даних. У випадку нашого дослідження, де ми маємо з 26 червня 1917 року по 5 листопада 1921 року понад 800 статей у газеті «The Times», у яких згадується «Ukraine», застосування методу контент-аналізу є

необхідністю. Цей метод дозволяє об'єктивно оцінити сприйняття українського визвольного руху, що є ключовим для дослідження.

Важливо також чітко окреслити географічні концепти, що використовуються в дослідженні. Щодо країни, в якій базується газета "The Times", ми застосовуємо назви «Сполучене Королівство», «Британія» та «Великобританія», які в контексті нашої роботи виступають як синоніми.

Що стосується України, то ми вживаємо назву «Україна», коли мова йде про територію, що відповідають сучасним межах держави та стосуються українського національного руху. У випадках, коли необхідно сфокусуватись на окремому регіоні чи політичному утворенні, ми уточнюємо це за допомогою таких термінів, як «Західна Україна», «Наддніпрянська Україна», або використовуємо відповідні назви державних утворень: «ЗУНР», «УНР», «Українська держава».

Власні назви періодичних видань та статей ми навели в мові оригіналу, а географічні назви та імена – транслітерували згідно з чинними правилами передачі іноземних слів українською мовою. Цитати подано як з перекладом, так і в оригіналі, в залежності від потреби (зазвичай, відтворення коротких характеристик, термінів на позначення чогось/когось подаються мовою оригіналу. Розлогі цитати подаються в перекладі).

Історіографія дослідження залучає тексти від джерел сучасників подій до актуальних досліджень сьогодення. Наразі немає спеціалізованих досліджень з аналізу преси щодо образу українського руху в західній пресі 1917-1921pp.. Навіть історіописання про ставлення Антанти до України почалось від нещодавно. Існує доволі помітний масив з історії дипломатії України, що аналізує роботу дипломатичної місії на Паризьку мирну конференцію та постання українських дипломатичних інституцій в часи визвольних змагань. Роботи переважно зосереджені на діях України на дипломатичній арені і мало стосуються безпосередньо планів Антанти. Звичайно, значну увагу приділено роботі самої Паризької мирної конференції та розгляд українського та

російського питання на ній. В наступному підрозділі буде детально розглянуто основні школи, однак побіжно, так як за відсутності окремого розгляду преси ми лише накреслимо ширше поле досліджень. У творах українських діячів-емігрантів першої хвилі (1919–1930-ті роки) простежується переважно критичне ставлення до західних урядів, зокрема до Франції та Великої Британії. Більшість з політичних кіл цих держав бажали, аби їх союзниця імперіалістична Росія вціліла в старих кордонах, з українськими землями. Їх головним інтересом було протистояння більшовицькій загрозі. Україна ж не виглядала як вдалий проєкт для такого протистояння. Представники Української держави були переважно ліво-соціалістичного спрямування, так само негативно на це впливали їх домовленості з країнами Четверного Союзу.

У своїх спогадах А. Марголін наголошував на тому, що політика Антанти базувалася винятково на антибільшовицькому інтересі, і Україна, як окремий суб'єкт міжнародної політики, не сприймалася серйозно: «Антанта проявляла повну відсутність інтересу до ідейної складової українського руху»³. В тому числі, на його думку, важкі умови створила політика Директорії, яка при фактичному спротиві більшовизму декларувала соціалістичну, анти-буржуазну політику. Чим відвернула не тільки впливовий буржуазний прошарок всередині контрольованих територій, а і зіпсувала ставлення європейських демократичних капіталістичних держав.

В емігрантській історіографії 1930–1950-х років, особливо в працях М. Стахів та І. Борщака, розширюється джерельна база та зростає прагнення до академічного аналізу. У багатотомній праці «Україна в добі Директорії УНР» він також згадує про непослідовну політику урядів, те що делегація на Паризьку мирну конференцію була зібрана пізно. А уряд Директорії частіше провадив контакти з французьким військом в Одесі, ніж безпосередньо в політичних колах Антанти.⁴

³ Марголін А. Украина и политика Антанты. — Берлин : Издательство “Ефрон”, 1923. — С. 102.

⁴ Стахів М. Україна в добі Директорії УНР. — Скрантон, 1962. — Т. 1. — С. 166.

Ці автори відрізнялися від перших емігрантських спогадів тим, що намагалися не лише описати досвід української дипломатії, а й ретроспективно осмислити його в ширшому контексті європейської політики.

З подібними ідеями, але в іншому ідеологічному обрамленні писали про події радянські історики. Цілком тенденційно, панував погляд на українські уряди як на «контрреволюційний» елемент. Представники офіційної радянської історіографії, як-от А. Скаба, трактували український національний рух як буржуазно-націоналістичний, спрямований проти інтересів трудового народу. У цьому контексті, відносини з Антантою пояснювались як спроби українських «буржуазних кіл» отримати іноземну підтримку для придушення радянської влади.⁵

Для радянських дослідників УНР і ЗУНР не розглядались як самостійний суб'єкт міжнародного права, лише як об'єкт в руках великих гравців. Їхня діяльність зображувалася як така, що приречена на провал, оскільки не мала підтримки серед трудящих мас і була позбавлена реального політичного потенціалу.

Б. Штейн розглядав Українську Народну Республіку та Гетьманат як «інструменти імперіалізму», а зв'язки з Антантою — як ворожі для радянської влади. Він пише про антибільшовицькі домовленості Франції з Україною, які почались підготовлюватись ще до Жовтневої революції.^{6 7} На основі аналізу листування з французькими посадовцями, зокрема генералом Табуї, він так само вказує на непослідовність української дипломатії. Висвітлює вірогідне фінансування українського уряду Францією, звичайно в інтересах повалення

⁵ Скаба А. Парижская мирная конференция и иностранная интервенция в Стране Советов. — Київ : Наукова думка, 1971. — 157с..

⁶ Штейн Б. ПЕРВЫЙ ЭТАП ФРАНЦУЗСКОЙ ИНТЕРВЕНЦИИ НА УКРАИНЕ. — Борьба классов, № 2, травень 1931. — С. 15-18

⁷ Штейн Б. УКРАИНА И ФРАНЦИЯ - Борьба классов, № 2, травень 1931, С. 74-77.

більшовизму. Подібну думку висловлював і Р. Симоненко, який в серії статей розглядає «імперіалістичну» політику США і Антанти.^{8 9}

Здобуття незалежності дало можливість історикам поповнити свої джерельні свідчення (через архівну революцію) і спробувати залучати сучасні підходи в дослідження українських визвольних рухів та їх дипломатії. З'явилися і перші спроби оцінити ставлення Антанти до урядів України в 1917-1921рр.. Насправді, історіографія рясніє дослідженнями і дипломатичних місій, і спеціалізованими розглядами дій місій ЗУНР та УНР. Стосунки з різними сторонами конфлікту. Найбільше ми б зосередили увагу на чисельних працях Ігоря Дацківа, який в своїх працях звернувся до кожного з періодів боротьби за українську державність. А також Наталії Городньої, яка за її ж словами написала першу ґрунтовну працю що висвітлювала міжнародні стосунки з боку Антанти, а не українських урядів.

У своїх працях Дацків неодноразово підкреслює, що держави Антанти не надали належної підтримки українським визвольним змаганням, а їхня політика нерідко була інструменталізована у ширшому контексті боротьби з більшовизмом. Зокрема, у статті про україно-британські відносини 1917–1921 років автор доводить, що Велика Британія ніколи не визнавала українські уряди де-юре і де-факто. Натомість вона зберігала пріоритет "єдиної та неділимої Росії" в контексті ставки Антанти на сили білогвардійців і козаків. У цьому сенсі Україна розглядалася радше як тимчасове утворення, що виникло внаслідок розпаду Російської імперії, а не як суб'єкт міжнародного права.¹⁰

Важливим є і те, що Дацків ретельно аналізує не тільки політичні дії, а й ідеологічні настанови Антанти. У його оцінці британської політики, наприклад,

⁸ Симоненко Р. Імперіалістична політика Антанти і США щодо України.. — Український історичний журнал. — 1964, № 2. - С. 69-76.;

⁹ Симоненко Р. Великий Жовтень і поразка таємної дипломатії імперіалізму (листопад 1917 р. – січень 1918 р.) - Український історичний журнал. — 1986, № 11. - С. 52–66.

¹⁰ Дацків І. Україна у зовнішній політиці Великої Британії (1917–1921 рр.): історіографічний аспект / Ігор Дацків // Україна–Європа–Світ. – 2015. – № 16(1). – С. 120–127.

виявляється стійка логіка імперського мислення, де український національний рух трактується як "перешкода" для стабілізації ситуації в регіоні через підтримку білогвардійців. Українські дипломатичні місії, як зазначає дослідник, діяли в умовах майже повної ізоляції з боку провідних союзників Антанти, і навіть на Паризькій мирній конференції 1919 року їхній голос практично не було почуто.

Значну увагу Ігор Дацків приділяє зовнішньополітичним зв'язкам УНР і ЗУНР, зокрема — спробам укласти військово-політичний союз, який мав би зміцнити українські позиції перед Антантою. У публікації 2019 року він аналізує неспроможність української сторони забезпечити довготривалу співпрацю навіть із найприроднішим союзником — Польщею, що згодом використала ситуацію у власних геополітичних інтересах, зокрема за підтримки Франції.¹¹¹²

У розвідці про дипломатичні відносини Гетьманату Скоропадського з Антантою Дацків вказує на те, що французька та британська сторони ставилися до Гетьманату як до маріонеткового режиму Німеччини, попри його намагання продемонструвати прозахідну орієнтацію в останні роки існування Держави.¹³

Особливо варто згадати його фундаментальні узагальнення у монографії «Дипломатія українських державних утворень у захисті національних інтересів, 1917–1923 рр.», де автор комплексно охоплює дипломатичну діяльність УНР, ЗУНР, Української Держави Скоропадського, зіставляючи її з міжнародною кон'юнктурою і зміною політичних орієнтирів держав-переможців Першої світової війни.¹⁴

¹¹ Дацків І. Військово-політичний союз і дипломатична співпраця УНР та ЗУНР / Ігор Дацків // Українська дипломатія. – 2019. – № 20. – С. 78–85.

¹² Дацків І. Еволюція українсько-французьких відносин (1917–1921 рр.) / Ігор Дацків // Україна–Європа–Світ. – 2014. – № 13. – С. 151–158.

¹³ Дацків І. Політика Антанти щодо Української Держави П. Скоропадського у працях українських істориків / Ігор Дацків // Україна–Європа–Світ. – 2013. – № 12. – С. 125–130.

¹⁴ Дацків І. Дипломатія українських державних утворень у захисті національних інтересів, 1917–1923 рр. : монографія / Ігор Дацків. – Тернопіль : Осадца Ю. В., 2021. – 364 с.

Наталія Городня є однією з провідних українських дослідниць міжнародного контексту Української революції 1917–1921 рр. Важливою є її публікація 2015 року, присвячена переговорам між представниками УНР та державами Антанти у кінці 1917 – на початку 1918 рр. У ній авторка стверджує, що інтерес Антанти до України був інструментальним: союзники прагнули утримати Східний фронт і не розглядали УНР як потенційного суб'єкта міжнародної політики. Антанта розглядала українську владу виключно через призму «українського питання» як складової «російського фронту» й недооцінювала роль України у стримуванні більшовицької експансії. А також те, що Росія може втратити доступ до Чорного моря.¹⁵

У тексті 2017 року про переговори Директорії УНР і Антанти на початку 1919 р. Городня вводить у науковий обіг поняття «вікна можливостей», яке було згаяно українською дипломатією. Вона зазначає, що Антанта на початку 1919 р. не мала чіткої стратегії щодо України, що створювало простір для суб'єктної гри української сторони, однак неспроможність УНР діяти узгоджено та внутрішні суперечності призвели до втрати підтримки Парижа й Лондона¹⁶

В статті "The Post-Great War Settlement of 1919 and Ukraine" авторка доводить, що українська держава не була включена до стратегічних розрахунків великих держав-переможців, оскільки основними пріоритетами для них були стримування більшовизму, збереження єдності постімперської Росії та стабілізація європейського порядку. Стаття також критично оцінює дієвість принципу національного самовизначення, який, на думку Городньої, не був реалізований у випадку України, зокрема на прикладі Східної Галичини.¹⁷ Звичайно, вона згадує про роль України як важливої ресурсної точки, що могло утримувати інтерес до українського питання.

¹⁵ Городня Н. Переговори держав Антанти з Українською Народною Республікою в кінці 1917 – на початку 1918 рр. / Н. Городня // Європейські історичні студії. – 2015. – Вип. 2. – С. 161–176.

¹⁶ Городня Н. Переговори між представниками Директорії УНР і держав Антанти у січні–березні 1919 р. / Н. Городня // Європейські історичні студії. – 2017. – Вип. 6. – С. 84–106.

¹⁷ Gorodnia N. The Post-Great War Settlement of 1919 and Ukraine / N. Gorodnia // *Skhidnoievropeyskyi Istorychnyi Visnyk*. – 2020. – Iss. 15. – P. 104–116.

Наукова новизна роботи полягає в дослідженні сприйняття українського національного руху в британській щоденній газеті The Times, що дозволяє переглянути сприйняття зовнішньополітичної ситуації України з нової перспективи. Такий підхід уникатиме україноцентричності, надаючи особливу увагу сприйняттю подій з боку західних союзників та інтелектуалів, а не лише з позиції самого руху.

Використання медіа, зокрема газети «The Times», як основного джерела, є важливою складовою дослідження. Це дає змогу проаналізувати питання на основі неформальних матеріалів, що дозволяє виходити за межі офіційної політики та отримувати інсайти з більш широкої аудиторії. Газета «The Times», будучи провідним каналом між британським урядом та суспільством, дає можливість дослідити сприйняття українського визвольного руху без формалізму, безпосередньо з кабінетів британського уряду.

Поєднання цього з застосуванням методу контент-аналізу дозволяє обробляти значно більший масив даних, ніж це дозволяє традиційний метод, що позитивно вплинуло на результати дослідження.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів (перший розділ присвячений огляду контексту, другий - дослідженню джерела та простеженню динаміки змін риторики та стилістики щодо українського національного руху), висновків та списку використаних джерел та літератури.

РОЗДІЛ 1. ГЕОПОЛІТИЧНИЙ КОНТЕКСТ УКРАЇНСЬКОЇ БОРОТЬБИ ЗА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ В ЧАСИ ВИЗВОЛЬНИХ ЗМАГАНЬ

1.1. Російська імперія як союзник країн Антанти у Першій світовій війні

Початок Першої світової війни у 1914 році став результатом довготривалих процесів політичного, військового та економічного суперництва провідних держав Європи. Розвиток протиріч між двома блоками, а саме, Троїстим союзом (Німеччина, Австро-Угорщина, Італія) та Антантою (Велика Британія, Франція, Російська імперія), врешті-решт призвів до глобального збройного конфлікту.

Від самого початку Російська імперія відіграла одну з ключових ролей у складі Антанти, забезпечуючи для блоку стратегічну перевагу на східному фронті. Її союз з Францією та Великою Британією мав, окрім військово-дипломатичного, й ідеологічне підґрунтя: Росія позиціонувала себе як захисник православних слов'ян і протидія німецькому експансіонізму. Проте за цією декларативною риторикою також ховались амбіції імперської експансії — зокрема, щодо Чорноморських проток, Галичини та Балкан.

Вступ Росії у війну був безпосередньо пов'язаний з її зовнішньополітичними пріоритетами. 1 серпня 1914 року Німеччина оголосила війну Росії у відповідь на мобілізацію останньої на захист Сербії, яка перебувала у конфлікті з Австро-Угорщиною. Формально Росія виступила в ролі «захисника слов'янства» — ідеї, яка була глибоко вкорінена в офіційній політиці царського режиму з часів Миколи I. Насправді ж керівництво імперії переслідувало низку стратегічних цілей, а саме: забезпечити перевагу на Балканах, отримати контроль над протоками Босфор і Дарданелли, розширити території за рахунок Східної Галичини та зберегти свій статус «великої держави» в очах західних союзників.

Імперія розраховувала, що війна дасть їй змогу компенсувати поразку в російсько-японській війні 1904–1905 рр. та придушити внутрішнє революційне піднесення, яке ще не було остаточно ліквідоване після революції 1905–1907 рр.¹⁸

На цьому тлі Росія почала активну мобілізацію. До кінця 1914 року імперська армія налічувала понад 6 мільйонів осіб. Особливе місце в ході цієї мобілізації посідали українські губернії, зокрема, Київська, Подільська, Волинська, Полтавська, Чернігівська. Саме звідти надходили значні людські ресурси: за різними підрахунками, протягом усієї війни в лавах російської армії воювали понад 3,5 млн українців.¹⁹

Від початку війни Російська імперія намагалась позиціонувати себе не просто як воєнний союзник, але й як повноцінний дипломатичний партнер у тристоронньому форматі з Францією та Великою Британією. Серед найважливіших тем у переговорах союзників було узгодження стратегій на Західному та Східному фронтах, постачання зброї та амуніції до Росії, політичне майбутнє Османської імперії та питання післявоєнного поділу територій. Особливо важливою стала секретна Англо-франко-російська угода (1915), згідно з якою союзники погоджувалися на передання Росії Стамбула та чорноморських проток після перемоги над Османською імперією. Цей документ став кульмінацією російських амбіцій на Чорноморському напрямку та частиною своєрідного винагородження Росії за її військові зусилля.²⁰

Однак, попри декларовану солідарність, між союзниками існували глибокі суперечності. У той час як Велика Британія остерігалась надмірного посилення Росії, особливо на Близькому Сході, Франція була більше зацікавлена в стабілізації східного фронту, щоб зменшити тиск на свою територію. До того ж,

¹⁸ Lieven D. C. V. *Russia and the Origins of the First World War*. – Macmillan Publishers Limited, 1983. P. 19.

¹⁹ Галушко К.Ю. упорядник *УКРАЇНА У ПЕРШІЙ СВІТОВІЙ ВІЙНІ* [Електронний ресурс] // Енциклопедія історії України: Україна—Українці. Кн. 2 / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. - К.: В-во «Наукова думка», 2019. - 842 с.. URL: <http://www.history.org.ua/?termin=2.13.18>

²⁰ MacMillan M. *The War That Ended Peace: The Road to 1914*. – New York: Random House, 2013. P. 493.

Росія дедалі більше залежала від матеріальної допомоги союзників, що ускладнювало «рівноправність» партнерства.

Російські дипломати, зокрема Сергій Сазонов, вели активну переписку з британським та французьким урядами, домагаючись постачань озброєння через порти Північного Льодовитого океану та Мурманську залізницю. У відповідь союзники наполягали на збереженні цілісності імперії, що згодом відіграло вирішальну роль у їх позиціонуванні щодо українського визвольного руху.

Стосунки Росії та Франції до 1914 року були сформовані в межах Франко-російського союзу (1892), спрямованого на протидію Німеччині. Франція активно інвестувала в економіку Росії, зокрема в залізничне будівництво, важку промисловість та видобувну галузь. На момент початку війни близько 33% зовнішніх запозичень Росії здійснювались у французьких банках.²¹ Це сформувало тісну залежність Росії від французького фінансового капіталу.

У військовому плані Франція була зацікавлена у збереженні східного фронту, бо це дозволяло тримати значну частину німецької армії на сході. Відтак, Париж виявляв готовність до певних компромісів із Петербургом щодо післявоєнного переділу територій. У цьому контексті Париж підтримував імперські амбіції Росії щодо Константинополя, а також мовчазно погоджувався з планами анексії Східної Галичини, не розглядаючи при цьому права українців на самовизначення²². Як свідчить дипломатичне листування Сазонова, міністра закордонних справ Росії, Франція вже у 1915 році погодилась на претензії Росії до Константинополя.²³

Утім, уже невдовзі після початку війни з'ясувалося, що Росія має серйозні внутрішні проблеми — слабка логістика, технічна відсталість, погане

²¹ Stockdale M. K. *Mobilizing the Russian Nation: Patriotism and Citizenship in the First World War*. – Cambridge: Cambridge University Press, 2016. P. 37.

²² Головченко В.І., Солдатенко В.Ф. *Українське питання в роки Першої світової війни: Монографія*. — К.: Парламентське вид-во, 2009. С. 97.

²³ MacMillan M. *The War That Ended Peace: The Road to 1914*. P. 485.

забезпечення армії. Після поразок у Східній Пруссії (1914), контрнаступу 1915 року та часткового колапсу фронту, Франція почала все частіше звертатися до ідеї контролю над використанням російських ресурсів. Водночас українське питання залишалося поза французькою увагою: навіть після 1917 року Париж продовжував визнавати єдиним легітимним партнером білий рух, який виступав за відновлення централізованої Росії.

Водночас французьке керівництво мало побоювання щодо внутрішньої нестабільності в Росії. У 1916–1917 рр., після новин про економічну розруху, деморалізацію армії та антиурядові настрої, в Парижі почали готуватись до можливого сценарію виходу Росії з війни. Важливо, що Франція виступала одним із основних противників національно-визвольних рухів на території Російської імперії. У січні 1918 року французьке МЗС офіційно відмовилось визнавати Українську Народну Республіку, заявивши, що будь-які перегляди статусу народів колишньої імперії є «передчасними» і суперечать єдності Східного фронту.²⁴

Велика Британія завжди ставилась до Російської імперії з геополітичною обережністю. Ще з XIX ст. дві держави були суперниками в Азії («Велика гра» в Персії, Афганістані, на Кавказі). Проте загроза з боку Німеччини примусила Лондон і Петербург зблизитись, і у 1907 році була підписана Англо-російська конвенція — формальний початок їхнього військово-політичного союзу.

У 1914 році Велика Британія, зважаючи на масштабну мобілізаційну спроможність Росії (близько 12 млн осіб), сприймала її як головного континентального союзника. Зокрема, британське військове командування високо оцінювало здатність Росії утримувати на собі третину сил Центральних держав, що зменшувало тиск на французький фронт.²⁵

²⁴ Lieven D. C. B. *Russia and the Origins of the First World War*. P. 25.

²⁵ Sanborn J. *Drafting the Russian Nation: Military Conscription, Total War, and Mass Politics, 1905–1925*. – DeKalb: Northern Illinois University Press, 2003. – 272 p.

Британія постачала Росії зброю та амуніцію через порти Архангельська та Владивостока. У 1916 році було узгоджено відкриття додаткового арктичного маршруту, так званої Мурманської залізниці. Уряд Ллойда Джорджа також розглядав можливість координації дій флотів в Чорному морі, однак цю попередню домовленість було зірвано після революції 1917 року.

Спроможність Росії тримати східний фронт дозволяло відтягнути частину німецьких дивізій із Франції. Однак Лондон був стриманий щодо територіальних амбіцій Росії. Приміром, Британія спочатку не підтримувала вимоги Росії щодо контролю над Чорноморськими протоками. Лише в обмін на участь Росії у Дарданельській операції в 1915 році та з огляду на тогочасну військову ситуацію, Лондон погодився на умовну передачу Стамбула Росії у випадку перемоги.²⁶

Британська дипломатія була також більш обачною щодо національних рухів. Деякі британські парламентарі та журналісти (зокрема, Чарльз Тревельян) виступали за визнання прав українців, поляків, фінів. Проте уряд, очолюваний Девідом Ллойд Джорджем, дотримувався політики підтримки «єдиної Росії», остерігаючись «анархії» на Сході Європи.²⁷ Слід зазначити, що з 1917 року Велика Британія розпочала власну військову місію в Росії: спочатку для допомоги Тимчасовому урядові, а після жовтня — для підтримки «білих» армій. Британські кораблі з'явилися в Одесі, Севастополі, Архангельську. Цей крок підтверджує, що для Лондона союз із Росією був насамперед способом утримання стратегічного порядку у Східній Європі, навіть якщо Росія більше не була імперією в юридичному сенсі.²⁸

Попри воєнну співпрацю, Лондон був надзвичайно обережним у політичних оцінках. Британці розуміли потенційну «вибухонебезпечність» багатонаціонального складу Російської імперії. Британський політик Чарльз

²⁶ MacMillan M. The War That Ended Peace: The Road to 1914. P. 181.

²⁷ Попович М. Червоне століття. — К.: АртЕк, 2005. — 888 с. С. 118-122.

²⁸ Каппелер А. Росія як поліетнічна імперія: виникнення, історія, розпад. — Львів: Вид-во Католицького Українського університету, 2005. — 360 с. С. 280.

Тревельян у своїх мемуарах писав, що підтримка централізованої Росії суперечила ідеям свободи та самовизначення народів, але залишалась необхідною у воєнному вимірі.²⁹ За оцінкою історика Ореста Субтельного, британська дипломатія була інституційно глуха до українських ініціатив. Вони розглядали українців радше як регіональний елемент російського «світу», а не окремий політичний суб'єкт.³⁰

На момент початку Першої світової війни більша частина українських земель перебувала у складі Російської імперії. Тут концентрувались основні мобілізаційні резерви, проходили ключові залізничні та продовольчі маршрути, діяли великі центри промисловості — Київ, Харків, Катеринослав, Одеса.

У ході війни значна частина бойових дій на східному фронті розгорталась саме на українських землях. Уже в 1914 році після Галицької битви частина Східної Галичини та Буковини потрапила під контроль Росії. Проте у 1915–1916 рр. відбувся масштабний контрнаступ Центральних держав, і російські війська були змушені відступити.³¹ В умовах відступу на практиці втілювалась стратегія «спаленої землі»: населені пункти знищувались, населення примусово евакуювалось у глиб імперії, інфраструктура демонтувалась або підривалась.

На фронтах імперської армії українці відігравали значну роль. Історики наводять різні цифри, але загалом погоджуються, що у війні на боці Росії брали участь близько 3,5 мільйонів українців. Вони здебільшого служили у звичайних частинах, де заборонялось використовувати українську мову, не допускалась українська релігійна чи культурна ідентичність. Багато хто з мобілізованих не повернувся з фронту, а ті, хто повернувся, вже мали досвід самоорганізації, політичної участі, серед них поширювалися ідеї національного визволення.³²

²⁹ Попович М. Червоне століття. С. 122.

³⁰ Субтельний О. Україна: Історія / Пер. з англ. Ю. І. Шевчука; Вст. ст. С. В. Кульчицького. – К.: Либідь, 1991. – 512 с. С. 296-309.

³¹ Головченко В.І., Солдатенко В.Ф. Українське питання в роки Першої світової війни: Монографія. С. 75.

³² Пеленська О. Перша світова війна. Загиблі українці, але нічийні пам'ятники. 1 серпня 2014 року. Радіо Свобода.

На окупованих територіях Галичини російська влада провела масштабні репресії проти місцевої української еліти. Було заборонено діяльність «Просвіти», УГКЦ, українських шкіл. Особливо жорстоко було репресовано греко-католицьке духовенство.³³ Російська влада намагалася перетворити Галичину в «руську» територію — через примусову русифікацію, заборону латинки, політичні арешти.

Починаючи з весни 1917 року, після Лютневої революції, український визвольний рух активізувався. Була створена Українська Центральна Рада, яка проголосила автономію України (I Універсал), а згодом — незалежність (IV Універсал). Водночас уряди країн Антанти продовжували дотримуватись концепції «єдиної та неподільної Росії». Це стало головним бар'єром на шляху дипломатичного визнання України.

Російські представники в Антанті — Тимчасовий уряд, а пізніше білий рух — були головними комунікаторами із західними союзниками. Українські делегації, які прибували до Парижа чи Лондона, зустрічались із байдужістю або відкритим супротивом. Яскравим прикладом цього є ігнорування української делегації на Паризькій мирній конференції 1919 року, попри активну роботу Симона Петлюри, Миколи Левицького, Сергія Шелухіна.³⁴

Країни Антанти надавали перевагу підтримці армій Денікіна, Юденича та Колчака, які обіцяли відновлення імперії у межах 1914 року. Це означало ліквідацію всіх національних утворень, включно з Україною, Грузією, Вірменією, Азербайджаном. Британські та французькі війська були присутні на півдні України у 1919–1920 рр., проте в основному взаємодіяли лише з білим командуванням. Ця стратегія була політично недалекоглядною: союзники не змогли своєчасно адаптувати свою дипломатію до реалій постімперського

³³ Stockdale M. K. *Mobilizing the Russian Nation: Patriotism and Citizenship in the First World War*. Pp. 98-99.

³⁴ Кучик О.С. *Зовнішня політика України. Підручник*. – Л.: Вид-во. ЛНУ імені Івана Франка, 2018. – 410 с. Розд. 8.3.

простору, що зумовило довготривалі конфлікти в Східній Європі.³⁵ У свою чергу, відмова Антанти визнати Україну як суб'єкта міжнародного права фактично залишила УНР без зовнішньої підтримки.

З одного боку, Росія була ключовим військовим партнером Антанти, що тримав східний фронт і зазнав колосальних втрат. Вона мала амбітні територіальні претензії — від Константинополя до Галичини, — які були частково узгоджені в таємних домовленостях із союзниками. З іншого боку, союз із Росією був для Антанти радше вимушеним та характеризувався політичною необхідністю й ідеологічними суперечностями. Російська імперія залишалась автократичною, репресивною державою, яка активно придушувала національно-визвольні рухи, зокрема й український. Союз із такою державою накладав обмеження на гнучкість союзної дипломатії, особливо після 1917 року.

Участь українців у війні, як у складі російської армії, так і у власних формуваннях з 1917 року, була надзвичайно значущою. Проте жодна з держав Антанти не визнала легітимність українського руху, зберігаючи вірність концепції «єдиної Росії», навіть після її фактичного розпаду.

Таким чином, союз Російської імперії з Антантою, хоч і мав вирішальне військове значення, зумовив серйозні виклики для українського національно-визвольного руху. Ці виклики визначатимуть сприйняття України і в західній пресі, включно з впливовою британською газетою «The Times», що детально проаналізовано у третьому розділі.

³⁵ Попович М. Червоне століття. С. 154-155.

1.2. Дипломатична політика України щодо країн Антанти у 1917-1921 роках

Українська дипломатія періоду національно-визвольних змагань 1917–1921 років була спрямована на досягнення міжнародного визнання державності та інтеграцію в систему міжнародних відносин. Однак геополітичні інтереси Антанти, орієнтація на відновлення «єдиної Росії» та внутрішня політична нестабільність України ускладнювали реалізацію цих прагнень. Даний підрозділ досліджує етапи, стратегії та ключові події зовнішньої політики Української Народної Республіки (УНР) та інших українських державних утворень у контексті взаємин із країнами Антанти, а також аналізує ймовірні причини здобутків та невдач тогочасної української дипломатії.

Лютнева революція 1917 року у Петрограді спричинила докорінні зміни в політичному ландшафті колишньої Російської імперії. Усунення самодержавства та проголошення Російської республіки стали початковим каталізатором для відродження українського національного руху, який одразу розпочав процес формування власних органів влади. 4 березня 1917 року у Києві було створено Українську Центральну Раду — представницький орган, який швидко перетворився на головний осередок української державності. Його головою став історик і політик Михайло Грушевський, чия авторитетність сприяла легітимації Ради серед широких верств населення.³⁶

Однією з перших політичних заяв Центральної Ради стало проголошення автономії України у складі федеративної Росії, оформлене у Першому Універсалі (червень 1917 р.). Це стало поштовхом до створення перших органів зовнішньополітичного відомства. У квітні 1917 року був заснований Генеральний секретаріат міжнародних справ, який очолив Олександр Шульгин — один з

³⁶ Верстюк В.Ф. УКРАЇНСЬКА ЦЕНТРАЛЬНА РАДА (УЦР) [Електронний ресурс] // Енциклопедія історії України: Україна—Українці. Кн. 2 / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. - К.: В-во «Наукова думка», 2019. - 842 с.. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Ukrainska_Tsentralna

активістів Української партії соціалістів-федералістів.³⁷ Хоча офіційно Україна ще не вела незалежної дипломатії, УЦР прагнула через меморандумну та представницьку діяльність донести до європейських столиць власну позицію.

Перші українські меморандуми були спрямовані не на проголошення повної незалежності, а на визнання автономії в межах Росії, що відповідало позиції УЦР у 1917 році. Делегації формувались до Парижа, Лондона, Рима, Бухареста, і мали завдання ознайомити уряди союзних держав із реальним станом справ в Україні, а також заручитися підтримкою в питанні створення федеративної республіки.

Вже у липні 1917 року українська місія на чолі з Сергієм Єфремовим вирушила до Франції. Представники Ради вручили прем'єр-міністру Александру Рібо офіційний меморандум, у якому обґрунтовувалась потреба визнання українського народу як окремого політичного суб'єкта. Цей документ наголошував на прагненні до демократичного устрою, готовності співпрацювати з Антантою та утвердження власної політичної суб'єктності у майбутньому федеративному устрої Росії.³⁸

Однак офіційна реакція Франції, як і інших країн Антанти, була вкрай стриманою. Антанта продовжувала сприймати Росію як єдиного союзника, ігноруючи автономістські прагнення Києва.³⁹ Французький уряд керувався передусім прагматизмом: збереження єдиної Росії як союзника мало вирішальне значення у війні проти Центральних держав. Визнання автономії України сприймалось як загроза розвалу Східного фронту.

Після Жовтневого перевороту в Петрограді (листопад 1917 р.) УЦР опинилась перед фактичним вакуумом центральної влади. У відповідь вона 20 листопада 1917 року проголосила Третій Універсал, яким було задекларовано

³⁷ Кот С. Олександр Шульгин: від першого міністра закордонних справ УНР — до першого посла української держави в Болгарії. Газета «День». 30 червня 2016. Випуск газети №: №113-114.

³⁸ Бойко О. Д. Історія України: посібник. – 2-ге вид., допов. – Київ: Видавничий центр «Академія», 2002. – 656 с. С. 336.

³⁹ Кучик О.С. Зовнішня політика України. Підручник. – Л.: Вид-во. ЛНУ імені Івана Франка, 2018. Розд. 7.1.

створення УНР у складі федеративної Росії. Цей документ започаткував новий етап спроб легітимізації нової української державності на міжнародній арені.

У січні 1918 року УНР здійснила одну з перших офіційних зовнішньополітичних місій до країн Антанти. Делегація на чолі з Миколою Левитським прибула до Лондона, де зустрілась із міністром закордонних справ Артуром Бальфуром. У ході перемовин Левитський підкреслив: УНР готова залишатись союзником Антанти у війні, проте потребує офіційного визнання та політичної підтримки.⁴⁰

Британський уряд відмовився від прямого визнання УНР, мотивуючи це «невизначеністю ситуації в Росії». У політичному сенсі така відповідь відображала офіційне небажання Антанти дробити союзницький фронт, а також страх перед прецедентом підтримки нових національних утворень. Британія і надалі визнавала лише Тимчасовий уряд (де-факто вже неіснуючий), а пізніше — антибільшовицький «білий рух».

Остаточний розрив між УНР та Антантою настав після підписання Брест-Литовського мирного договору з Центральними державами 9 лютого 1918 року. Цей договір, укладений у ситуації повної ізоляції УНР та під загрозою більшовицького вторгнення, мав на меті здобуття військової та продовольчої підтримки з боку Німеччини та Австро-Угорщини. Натомість він викликав різко негативну реакцію з боку країн Антанти, які сприйняли цей крок як зраду союзницького табору. За оцінкою Пола Магочі, «підписання Брестського миру поставило УНР у становище сателіта Німеччини, позбавивши її симпатій західних демократій».⁴¹ Для британців та французів це означало втрату довіри до української дипломатії. УНР більше не розглядалась як потенційний партнер, а її ініціативи в Парижі чи Лондоні ігнорувались.

Отож, Українська дипломатія 1917–початку 1918 рр. перебувала в складному становищі між прагненням до міжнародного визнання і реаліями

⁴⁰ Гунчак Т. Україна: перша половина XX століття: Нариси політичної історії. — К.: Либідь, 1993. — С. 123-124.

⁴¹ Magocsi P.R. A History of Ukraine: The Land and Its Peoples. — Toronto: University of Toronto Press, 2010. P. 486.

геополітичної ситуації. Країни Антанти дотримувались політики підтримки «єдиної» Росії, навіть після її фактичного розпаду. У свою чергу, Брестський мир став точкою дипломатичного розриву між УНР і західними союзниками.

Зміна політичного режиму в Україні навесні 1918 року докорінно трансформувала як внутрішню, так і зовнішню політику держави. 29 квітня 1918 року, внаслідок перевороту, підтриманого німецьким військовим командуванням, було повалено Центральну Раду, а владу перебрав гетьман Павло Скоропадський. Це сталося на тлі політичної кризи УНР, невдоволення селянства, та відкритого конфлікту з німецькою окупаційною адміністрацією, яка вважала УЦР надто слабкою для забезпечення порядку в тилу.

Новий режим був проголошений як Українська Держава — з елементами авторитаризму, орієнтованої на консервативну модель гетьманського правління. Фактично, Україна в цей період перебувала в режимі військово-політичної залежності від Німеччини та Австро-Угорщини, відповідно до умов Берестейського мирного договору (9 лютого 1918 року). За цим договором Центральні держави визнавали незалежність України, і натомість розраховували на поставки продовольства та сировини.⁴²

Сам Павло Скоропадський, незважаючи на проросійське оточення, намагався провадити виважену політику в міжнародних відносинах, усвідомлюючи хиткість союзу з Німеччиною. Він розумів, що поразка Німеччини — питання часу, і тому з другої половини 1918 року дедалі активніше шукав контактів із країнами Антанти, які поступово виходили переможцями з війни.⁴³

У вересні 1918 року гетьман направив до Парижа спеціальну дипломатичну місію під керівництвом історика та політичного діяча Дмитра Дорошенка. Її метою було налагодити контакт з урядом Франції і спробувати

⁴² Magocsi P.R. A History of Ukraine: The Land and Its Peoples. – Toronto: University of Toronto Press, 2010. Pp. 485-486.

⁴³ Пиріг Р. Я. Українська гетьманська держава з 1918 року. Історичні нариси. – К.: 2011. Національна академія наук України. Інститут історії України. 335 с. С. 222.

домовитися про визнання Української Держави та надання їй військово-технічної допомоги для боротьби з більшовицькою загрозою.

За спогадами самого Дорошенка, місія була добре підготовлена: дипломати мали офіційні документи, протоколи, економічні звіти, статистику та докази функціонування незалежної держави. Проте зустрічі у Парижі виявилися формальними та безрезультатними. Французький уряд висунув умову: Гетьманат мав публічно зректися підтримки Центральних держав, насамперед Німеччини, яка на той момент уже була на межі поразки.⁴⁴

Цього кроку Скоропадський зробити не міг. Він залишався цілком залежним від німецького командування, зокрема генерала Грьонера в Києві, на якого спирався у питаннях охорони порядку, забезпечення логістики, контролю над ключовими залізничними вузлами. Водночас у пресі Антанти ширилась думка про маріонетковість Гетьманату, що не сприяло позитивному іміджу держави на Заході.

Найбільш суперечливим дипломатичним кроком Скоропадського став оприлюднений 14 листопада 1918 року маніфест під назвою «Грамота до всього українського народу», в якому він проголосив федерацію України з майбутньою небільшовицькою Росією. Гетьман обґрунтовував це тим, що лише в союзі з сильною Росією можна встояти перед більшовицькою загрозою та зберегти українську державність.⁴⁵ За оцінками багатьох істориків, це була відчайдушна спроба наблизити себе до позицій Антанти, яка підтримувала «білий» рух, але натомість викликала катастрофічне падіння авторитету серед українських політичних сил, зокрема соціалістів та колишніх діячів Центральної Ради.

Таке рішення спричинило масовий опір. Уже 15 листопада у Білій Церкві було проголошено створення Директорії УНР на чолі з Володимиром Винниченком і Симоном Петлюрою, яка невдовзі очолить антигетьманське

⁴⁴ Дорошенко Дмитро. Мої спомини про недавнє-минуле, (1914-1918), Ч. 3. Доба Гетьманщини (1918) / Д. Дорошенко. - Львів : Червона калина, 1923. - 122 с. С. 15-17.

⁴⁵ Пиріг Р. Я. Українська гетьманська держава з 1918 року. Історичні нариси. – К.: 2011. Національна академія наук України. Інститут історії України. 335 с. С. 87.

повстання. У зовнішньому ж плані цей крок не приніс результатів: Франція, як і Велика Британія, продовжувала визнавати лише сили «єдиної Росії», включно з армією генерала Денікіна.

Після Комп'єнського перемир'я 11 листопада 1918 року ситуація на півдні України кардинально змінилася. Антанта, готуючись до прямого втручання в справу колишньої Російської імперії, розпочала висадку військ в Одесі, Севастополі, Миколаєві та Херсоні. Французький експедиційний корпус під командуванням генерала Анрі Бертело діяв у тісній координації з білогвардійцями, насамперед з військами Денікіна.⁴⁶

Публічна заява Бертело у грудні 1918 року остаточно засвідчила позицію Антанти. Ця заява зруйнувала останні ілюзії Скоропадського щодо можливого союзу з Антантою. В очах західних держав Українська Держава залишалася нелегітимним утворенням, створеним за підтримки переможених сил. Натомість реальним союзником для них були російські білі армії, які не визнавали жодної форми української автономії.

У середині грудня 1918 року сили Директорії вже підходили до Києва. Скоропадський не мав ані підтримки німців (які поспішно евакуювались), ані міжнародного визнання. 14 грудня він зрікся влади та залишив Київ, відкривши новий етап визвольної боротьби — період Директорії УНР.

Намагаючись балансувати між великими силами, Гетьманат не зміг визначити чітку дипломатичну стратегію. Прагнучи одночасно зберегти контакт із Німеччиною та налагодити зв'язки з Антантою, Скоропадський втратив довіру обох. Його маневрування у листопаді 1918 року, з федерацією з Росією, стало критичною помилкою в контексті легітимації держави на міжнародній арені.⁴⁷

Отже, дипломатія Гетьманату була обмежена як зовнішніми чинниками (окупаційна залежність, міжнародна ізоляція), так і внутрішньою

⁴⁶ Magocsi P.R. A History of Ukraine: The Land and Its Peoples. Pp. 500-501.

⁴⁷ Пиріг Р. Я. Українська гетьманська держава з 1918 року. Історичні нариси. С. 224.

нелегітимністю. Дипломатичні зусилля Дмитра Дорошенка не мали перспектив без політичної незалежності від Німеччини, а «Грамота до народу» 14 листопада 1918 р. остаточно зруйнувала довіру українських сил до гетьмана і не принесла прихильності Заходу.

Проголошення Директорії Української Народної Республіки в грудні 1918 року стало реакцією на падіння Гетьманату Павла Скоропадського та водночас спробою реанімації ідеалів Центральної Ради. Очолили Директорію Володимир Винниченко і Симон Петлюра, представники соціалістичних кіл, які прагнули поєднати республіканську форму правління із збереженням соціальної справедливості та національної самобутності. Водночас, нова влада опинилася в умовах міжнародної ізоляції, браку визнання та повної відсутності сталих зовнішньополітичних союзів.

У січні 1919 року делегація УНР на чолі з Григорієм Сидоренком вирушила до Паризької мирної конференції, на якій вирішувалося питання нового повоєнного устрою Європи. Делегація представила так званий «Меморандум українського народу», у якому обґрунтовувала право українців на самовизначення, спираючись на 14 пунктів Вудро Вільсона, проголошених у січні 1918 року, де містилась чітка підтримка націй у праві самостійно визначати свою політичну долю.⁴⁸

Документ супроводжувався аналітичними матеріалами: демографічною статистикою, картами етнічного розселення, економічними даними. Проте реакція Антанти була відверто негативною. Антанта вже визнала білогвардійців єдиними представниками Росії, тому українські претензії були проігноровані.

У квітні 1919 року Верховна рада Антанти офіційно відмовилася розглядати українське питання, а делегація УНР не була допущена до участі в переговорах. Натомість головним партнером Антанти щодо «російського

⁴⁸ Лазарева А. Україна на Паризькій мирній конференції 1919-го: проти течії. 24 Лютого 2019. Український тиждень.

питання» залишався Антон Денікін, командувач Збройних сил Півдня Росії. УНР офіційно не визнавали жодна з великих держав.⁴⁹

Усвідомлюючи відсутність дипломатичного прориву з Антантою, Директорія змінила вектор зовнішньої політики. Виникла ідея союзу з Польщею, яка, хоч і мала територіальні претензії до України, вбачала в незалежній українській державі буфер проти радянської Росії. Після тривалих таємних переговорів, 21 квітня 1920 року між УНР та Польською Республікою було підписано Варшавський договір. Від імені УНР договір підписав Симон Петлюра, від Польщі — Юзеф Пілсудський.

Угода передбачала спільну військову кампанію проти більшовиків і передання Польщі Східної Галичини, що викликало різке невдоволення серед української громадськості, особливо представників ЗУНР.⁵⁰ Та політично цей договір став єдиною реальною спробою інтегрувати УНР у систему міжнародних союзів.

У травні 1920 року спільні польсько-українські війська увійшли до Києва, однак це досягнення виявилось нетривалим. Уже в червні розпочався контрнаступ Червоної армії, а в серпні радянські війська стояли під Варшавою. Вирішальна Варшавська битва (12–25 серпня 1920 року) закінчилась поразкою більшовиків, однак польське керівництво не повернулося до зобов'язань щодо УНР.

У березні 1921 року було підписано Ризький мирний договір між Польщею та радянською Росією.⁵¹ За його умовами УНР не згадувалась взагалі, а українські землі були поділені між УРСР і Другою Річчю Посполитою. Це означало фактичний кінець надій на міжнародне визнання УНР.

Після остаточної поразки регулярних військ УНР на початку 1921 року центр української дипломатії перемістився до еміграційних осередків у Відні,

⁴⁹ Субтельний О. Україна: Історія. С. 329-330.

⁵⁰ Magocsi P.R. A History of Ukraine: The Land and Its Peoples. P. 503.

⁵¹ Гунчак Т. Україна: перша половина XX століття: Нариси політичної історії. С. 182.

Парижі, Берліні та Празі. Одним із головних координаторів зовнішньої політики став Андрій Лівіцький, який очолив Дипломатичну місію УНР у Відні.

У 1921–1922 роках українські дипломати, попри втрату контролю над територією, продовжували надсилати ноти протесту до західних урядів проти Ризького договору та визнання більшовицького режиму. На їхню думку, радянська влада в Україні була окупаційною, а сама УНР продовжувала юридично існувати як держава в екзилі.⁵²

Особливо важливим кроком була участь у Генуезькій конференції (квітень–травень 1922 року), яка була скликана з метою врегулювання економічних відносин із радянською Росією. Андрій Лівіцький намагався донести до урядів Антанти ідею про тимчасовість радянської присутності в Україні, натомість аргументував легітимність УНР як держави, що боролась проти більшовизму. Проте провідні держави — насамперед Велика Британія, Франція та Італія — вже розглядали СРСР як незворотну політичну реальність, з якою необхідно було вибудовувати нові економічні відносини. У 1923 році Антанта де-факто визнала радянську владу в Україні, а еміграційна дипломатія УНР опинилась у ситуації цілковитої ізоляції.

Попри значні зусилля української дипломатії в 1917–1921 роках, спроби домогтися міжнародного визнання зазнали поразки. Причини цієї невдачі були як зовнішнього, так і внутрішнього характеру.

Головною зовнішньою перепорою стала позиція Антанти, яка розглядала відновлення Росії як ключ до стабільності післявоєнного світу. Для Антанти існування незалежної України суперечило планам відновлення єдиної, нехай і небільшовицької Росії, яка могла б виступати геополітичним противагою Німеччині на Сході Європи. Відтак, навіть демократичні уряди України сприймалися не як партнери, а як сепаратистські рухи, які ослаблювали Росію.

⁵² Кучик О.С. Зовнішня політика України. Підручник. – Л.: Вид-во. ЛНУ імені Івана Франка, 2018. Розд. 9.1.

Особливо жорстко на цьому наполягали Франція та Італія, які активно підтримували білогвардійські рухи — Денікінський і Врангелівський.

Україна в роки визвольних змагань пережила три різних режими влади: Центральну Раду, Гетьманат, Директорію. Постійна зміна урядів свідчила про нестабільність внутрішньої політичної системи, що негативно впливало на довіру міжнародної спільноти. У 1919–1920 роках Директорія УНР п'ять разів змінювала склад уряду, що створювало враження хаосу і нездатності до послідовної дипломатії.

Відсутність уніфікованої зовнішньої стратегії, конфлікти між лівими та правими, а також конкуренція між лідерами (Винниченко, Петлюра, Лівіцький) паралізували зовнішньополітичні ініціативи.

Антанта чітко визначила, що представниками Росії вважаються лише «білі» сили. У 1919–1920 роках армії Денікіна та Врангеля отримували систематичну допомогу: постачання зброї, амуніції, дипломатичну підтримку, флотське прикриття з боку Франції та Британії. Натомість УНР залишалась у міжнародній ізоляції, і навіть її союз із Польщею був сприйнятий вкрай обережно. Найбільше Антанта остерігалась дестабілізації Росії шляхом множинності нових незалежних утворень, тому свідомо ігнорувала національні уряди в Україні, Грузії, Вірменії.

Зовнішня політика тогочасних українських урядів часто супроводжувалась тактичними прорахунками:

- Берестейський мир з Німеччиною (1918) фактично поставив УНР у табір переможених держав, зруйнувавши потенційні симпатії західного світу.
- Союз Петлюри з Польщею у 1920 році викликав різко негативну реакцію з боку Франції, яка побоювалась дестабілізації Східної Європи та конфлікту між Польщею і радянською Росією.

- Невдалі спроби домогтися визнання на Генуезькій конференції (1922) остаточно продемонстрували, що реалії міжнародної політики переважили принципи самовизначення.

Дипломатична політика України в період 1917–1921 рр. була спробою реалізувати право українського народу на національне самовизначення у надзвичайно складних геополітичних умовах. За кілька років існування українських урядів було створено повноцінну систему зовнішньополітичних інституцій (міністерства, місії, представництва), сформульовано правові й політичні аргументи на користь державної незалежності, а також досягнуто часткових дипломатичних контактів із Польщею, Балканськими державами, деякими країнами Латинської Америки.

Утім, відсутність єдності всередині України, нестабільність урядів, брак сталого військово-дипломатичного альянсу та упередженість Антанти на користь «єдиної Росії» виявилися фатальними чинниками. Всі мирні конференції, в яких українські делегації брали участь, завершилися безуспішно, а Ризький договір 1921 року остаточно «поховав» шанс на визнання незалежної УНР.

Розділ 2. Висвітлення українського визвольного руху в газеті «The Times» (1917–1921)

Аналіз публікацій британської преси часів Першої світової війни та післявоєнного періоду є важливим джерелом для дослідження ставлення держав Антанти до українського питання. Зокрема, матеріали газети *The Times* (Лондон) за 1917–1921 роки відображають, яким чином події Української революції та боротьби за автономію чи незалежність висвітлювалися в інформаційному просторі Великої Британії. Преса не лише інформувала британську громадськість про віддалені події. Але була і як дзеркалом розуміння українського питання в британському просторі. Так і продукувала уявлення про східний фронт і українську революцію на широкі маси. В умовах демократичного суспільства тогочасна преса була «дзеркалом» громадської думки і каналом, через який уряди випробовували реакцію суспільства на ті чи інші зовнішньополітичні кроки. Відтак дослідження змісту публікацій *The Times* дозволяє з'ясувати, які образи України та її борців за державність формувалися на Заході, наскільки глибоким було розуміння українських прагнень, та чи впливало це на реальну політику союзників.

Отже, аналіз публікацій *The Times* дозволяє простежити еволюцію поглядів британського суспільства та еліти на українську боротьбу за незалежність. Такий підхід дозволяє оцінити роль британської преси в інформуванні громадськості про українські справи та її вплив (опосередкований чи прямий) на формування політики Антанти щодо України.

2.1. Сприйняття Української Народної Республіки від середини 1917 до початку 1918 років.

Аналіз газетних матеріалів *The Times* 1917–1921 рр. показує, що тематика повідомлень про Україну охоплювала передусім ключові політичні події революційної доби, згадувала про найпомітніших діячів українського руху, а також географічні регіони, навколо яких точилася боротьба. Два основних фрейми, в яких згадувалась Україна, це звичайно новини щодо Східного фронту та революція в Російській імперії. Після поразки білогвардійців, український визвольний рух потрапляє в поле уваги в контексті міжнародних відносин з Польщею та боротьби з більшовиками. Тож висвітлення новин про український рух часто відбувалося крізь призму інтересів Антанти у Першій світовій війні та інтервенції в російську громадянську війну. Розглянемо детальніше, які події, персоналії та регіони найчастіше фігурували в британській пресі, та як саме вони були подані.

Британська преса активно реагувала на поворотні моменти українських визвольних змагань. Перші повідомлення з'являються вже влітку 1917 р., коли в Російській імперії вирувала революція. *The Times* інформувала про діяльність Української Центральної Ради та зростання автономістських прагнень. Так, у червні 1917 р. газета вмістила кореспонденцію з Одеси під красномовним заголовком “Ukraine Separatist Movement”, в якій українських діячів названо “агітаторами”, а їхні вимоги – загрозовими для єдності Росії. Зокрема, повідомлялося про резолюцію Українського з'їзду, що “відмова уряду надати автономні права Україні є ворожим актом проти працелюбного населення провінції”. Українські посягання (на право вирішувати питання війни і миру, участь у майбутньому мирному конгресі тощо) характеризувалися як “дуже широкі”.⁵³ Британський кореспондент відзначав, що влада Петрограда розглядає

⁵³ Ukraine Separatist Movement . *The Times* (London). – 26 June 1917. – P. 5.

це як “formidable secession”⁵⁴.⁵⁵ Таким чином, уже на початковому етапі український визвольний рух класифікувався як сепаратистський. Розкол їх союзниці, Російської імперії, був обтяжливим ударом в умовах війни. Проте, важко сказати, що в виданні були радикально налаштовані проти українського руху. Риторика, яку ми детальніше розглянемо в наступному розділі, вказує що демократичний і робітничий (соціалістичний) характер УЦР позитивно сприймався авторами. Просто так як згадки про УНР в той час були в фреймі російської революції, на сторінках видання лунали побоювання щодо розколу імперії.

На тлі російської революції The Times також фіксує перші конфлікти між Тимчасовим урядом і українським політичним рухом. Зокрема, у статті "Russian Withdrawal" йдеться про масштабний відступ російських військ з-під Калуша та політичну кризу, що вибухнула внаслідок розбіжностей щодо українського питання. Газета повідомляє про відставку міністрів Шингарьова, Мануїлова, Шаховського й Стефанова, які відмовились підписувати урядову декларацію про статус України, вважаючи, що лише Установчі Збори можуть вирішити це питання. Урядова декларація обіцяла створення Генерального Секретаріату у Києві з правом Центральної Ради обирати її членів, обіцяла створення військових підрозділів з українців та автономію у вирішенні аграрних питань. Ця криза показала, що українське питання стало критичним елементом внутрішньої боротьби в Петрограді та мало наслідки для єдності російського уряду й армії.⁵⁶

У статті "The Troubles of Russia" підкреслюється, що регіон України історично був ареною австро-німецького впливу, що мало би викликати підозру до українських вимог про автономію. Автори пов'язують піднесення українського руху з активізацією зовнішнього впливу з боку Центральних держав. У матеріалі простежується спроба представити українське прагнення до автономії як фактор, що послаблює загальноросійську єдність у критичний

⁵⁴ Відокремлення, яке загрожує стабільності. Як от громадянська війна.

⁵⁵ Там само.

⁵⁶ Russian Withdrawal. The Times. – 1917. – 18 July.

момент війни. Українці, як зазначається, сформували Раду, «щось подібне до Кабінету міністрів», та ініціювали створення власних військових підрозділів, що спричинило напруження в урядових колах. Газета акцентує на тому, що рішення, прийняті українськими делегатами, фактично надають Україні статус майже незалежної держави. Особливо різко критикується позиція міністрів, які уклали домовленості з Радою, бо вони нібито перевищили свої повноваження, що, на думку кадетів, «скасовує всю повноту влади Тимчасового уряду на території України».⁵⁷

У публікаціях за серпень–жовтень *The Times* детально відображає динаміку політичного конфлікту між українським рухом і Тимчасовим урядом, особливо через зростаючу напругу в адміністративному управлінні. У замітці "Moscow Full of Rumours" від 27 серпня 1917 року повідомляється про тривожні настрої в російській столиці, пов'язані з потенційними заворушеннями, поширенням більшовицької пропаганди та кризою влади. Значна приділяється також жорсткому зіткненню між Тимчасовим урядом і Центральною Радою. У ній зазначено, що Рада, протестуючи проти несанкціонованих дій уряду, вимагає самостійного формування органів влади в Україні, пропонуючи призначити дев'ятьох з чотирнадцяти секретарів майбутнього українського уряду. Також, представники УЦР відмовились приїхати на з'їзд у Москві, куди їх запрошували зустрітись представники Тимчасового уряду.⁵⁸

Різкою зміною тону у висвітленні українського визвольного руху послужив прихід до влади більшовиків. У статті за 20 грудня 1917 року пишуть наступне: «Справді значною подією в Росії є рішуча відмова від більшовиків лідерів України, які проголосили «демократичну республіку», що складається з дев'яти губерній, включаючи Київ і Одесу».⁵⁹ В порівнянні з попередніми текстами, дії представників України викликали острах через можливу дезінтеграцію Росії, тепер їх дії оцінювались як значні, у позитивному значенні. В умовах, коли

⁵⁷ *The Troubles of Russia. The Times.* – 1917. – 19 July.

⁵⁸ *Moscow Full of Rumours. The Times.* – 1917. – 27 August. – P. 10.

⁵⁹ *Civil War in Russia. The Times.* – 1917. – 20 December. – P. 14.

російський центр перебував під контролем більшовиків, український уряд, що відстоював демократичні цінності ставав привабливішим для видання. На цей для Антанти стало важливим вберегти Східний фронт, і для цього була потреба в підтримці українського уряду.⁶⁰ Союзники почали налагоджувати тісніші дипломатичні контакти з представниками УНР, фінансувати та надавати технічне забезпечення. Україна разом з козаками та залишками армії Білих була для союзників можливість як втримати Східний фронт проти Німеччини, так і вести спротив більшовикам.

У статті "Ukraine Defies the Bolshevists" від 21 грудня The Times зафіксовано різку відповідь Української Центральної Ради на ультиматум Народних Комісарів. Газета цитує заяву Ради, яка оголошує про розрив будь-яких зв'язків із «бандою узурпаторів» й готовність захищати свої права силою. Паралельно підкреслюється легітимність Ради як представницького органу, обраного «революційною демократією України». Видання також наголошує на зміцненні союзу між Радою та генералом Каледіним, а також про перехід Одеси в управління ЦР. В окремому заголовку «Ukraine Declaration of Independence» повідомляється, що Рада наполягає на визнанні себе як єдиного легітимного представника українського народу, вимагаючи невтручання російського центру в справи республіки. У матеріалі підкреслюється, що українські сили відтепер контролюють Одесу.⁶¹

В наступні дні з'являється ще більший огляд ситуації. Опублікована у грудні 1917 року, стаття The Times "South Russia Organizing" ще більше розвиває позитивну оцінку українського уряду в умовах приходу до влади більшовиків. Хоч і все ще виступає як «Південна Росія». У тексті використовується контрастивна риторика для порівняння ситуації в Україні та в Петрограді. Українська влада зображена як прагматична й конструктивна сила, що "не бажає допустити анархії", притаманної більшовицькому управлінню. Рада, як

⁶⁰ Городня Н. Д. Переговори держав Антанти з Українською Народною Республікою в кінці 1917 – на початку 1918 рр. // Європейські історичні студії. – 2015. – Вип. 2. – с. 168

⁶¹ Ukraine Defies the Bolshevists. *The Times*. – 1917. – 21 December. – P. 15.

зазначається, "роззброїла російські війська, які виявляли анархістські тенденції" і які загрожували перенести "громадянську війну" в українське середовище. Таким чином, українська влада постає як бар'єр проти хаосу, що його уособлює нова більшовицька влада. Надсилання Антонова-Овсієнка до Києва задля переговорів уможлиблює прочитання цієї ситуації через стратегію "керованого хаосу", яку радянська влада застосовувала, доки не змогла зібрати армію для силового наступу. Такі дії пояснюються тим, що у висвітленні проблем з харчовим постачанням для Петрограда йде чітке розуміння геостратегічної ролі України. Згадка про "перекриття постачання вугілля з Дону", "загрозу голоду", "закриття фабрик" створює уявлення про системну кризу Півночі. У цьому контексті Україна постає не лише як політична автономія, але й як економічна основа, від якої залежить виживання Росії.⁶² Така стратегічна особливість України була однією з центральних тем у висвітленні впродовж всього хронологічного періоду.

В останніх абзацах автор статті демонструє глибоку стурбованість "дезінтеграційними силами" в Росії. "Єдина надія" пов'язується з Установчими Зборами — символом централізованої демократичної легітимності, яка не може відбутись через громадянську війну. У цьому контексті, Україна виступає вже не як сепаратистська загроза, а як потенційна альтернатива — острів стабільності на тлі руйнування імперії.

Попри те що підписання Брест-Литовського миру зіпсувало імідж УЦР, українців що вимагали окремого представництва на конференції в виданні зобразили в край позитивному ключі. З газетних повідомлень британські читачі дізнавалися, що представники Центральної Ради наполягали на визнанні України як самостійної сторони переговорів – це викликало протест з боку більшовиків на чолі з Л. Троцьким.⁶³ Ця колонка що віщає про телеграму з Брест-Литовська є доволі винятковим і цікавим прикладом. В ній можна помітити значну симпатію

⁶² South Russia Organizing . *The Times*. – 1917. 24 December. – P. 4.

⁶³ Ukraine recognized by Central Powers. Rada Fights against Bolshevism. Striking speech in Brest. *The Times* (London). – 5 Feb 1918.

українському руху. Хоч це і стосується переважно промов, записаних з конференції, автор розлого цитує позитивні сторони української державності, такі як демократичну, народну сутність новоствореної держави:

Український народ, об'єднаний спільними ідеалами та прагненнями, які схиляються до спокійних і впорядкованих форм державного життя, з самого початку ревно віддався довгоочікуваній можливості державного будівництва. В результаті цієї праці, підготовленої довгими роками зусиль українських політиків, і як продукт української революційної творчої сили, виникла Українська Рада, що складалася з представників українських солдатів, селян та робітників. Українська Рада, яка обрала першим українським урядом Генеральний Секретаріат минулого червня, тим самим сформувала перший уряд у Росії, який складався виключно з соціалістів.⁶⁴

Ця розлога позитивна характеристика контрастувала з короткими, але негативними згадками про більшовиків, які нав'язують свою владу насильницькими методами. Троцький представлений побіжно, через його скептичне ставлення до української державності. Так, він сумнівається і в можливості встановлення кордонів такого утвору, та і в необхідності його суверенітету. Вичерпна характеристика з газети «неорганізовані банди Червоної Гвардії, щоб грабувати населення Харкова»⁶⁵ явно вказує нам на те, яке ставлення побутувало в відношенні советів.

Хоча в подальшому ми будемо бачити характеристику українського питання як хаотичного, тут силами хаосу виступають більшовики, в той час як українці є творцями нової державності.⁶⁶ В цій статті ми легко можемо застосувати ідеологічний квадрат⁶⁷ Т. Ван Дейка, де український рух виступає як «свої», так як в статті висвітлюються тільки хороші сторони українського державо будівництва. І це на фоні їх союзу з Центральними державами. Тож можемо припускати, що в статті замовчується погане. Так як сам по собі цей союз став для українців значною перешкодою в майбутньому для взаємин з Антантою.

⁶⁴ Ukraine recognized by Central Powers. Rada Fights against Bolshevism. Striking speech in Brest. *The Times* (London). – 5 Feb 1918.

⁶⁵ Там само.

⁶⁶ Ukraine recognized by Central Powers. Rada Fights against Bolshevism. Striking speech in Brest. *The Times* (London). – 5 Feb 1918.

⁶⁷ Концепція, яка пояснює як в медіа (в тому числі) може конструюватись дихотомія між групами за принципом ми-вони, свої-чужі. - van Dijk, T. A. *Political discourse and ideology // Discourse and Society*. – 1993. – Vol. 4, No. 2. – P. 249–289.

Натомість з більшовиками все навпаки. Підкреслюється погане, замовчується хороше. Так стаття демонструє, що Україна розцінювалась як плацдарм і потенційний союзник для боротьби з більшовиками. Тож, можемо бачити такі тенденції за період, коли український рух був представлений Центральною Радою. До приходу до влади більшовиків, згадки переважно показували український рух як сепаратизм, який несе загрозу єдності Росії. Це при тому, що представники Ради спершу обстоювали федералізм і намагались знайти консенсус з Тимчасовим урядом. Але коли владу в центрі захопили більшовики, український рух висвітлювався в позитивних конотаціях. Особливо це підсилювала тверда позиція українських представників на Брест-Литовській конференції, де вони продемонстрували потужний спротив більшовикам. Саме ця позиція може показувати нам, що редакція газети протягом 1917-1918 вбачала інтерес в українському визвольному русі. Він доволі швидко змінився від «сепаратизму» в межах Російської імперії до першого демократичного уряду з соціалістів. На цей короткий час «українські соціалісти» стали однією з сторін, що могли допомогти відновити єдність Російської імперії і протистояти більшовикам.

2.2. Прихід до влади Скоропадського. Зменшення уваги до українського визвольного руху в добу Української Держави (29 квітня-14 лютого 1918 року).

Зрештою, переворот і прихід до влади П. Скоропадського робить тональність висвітлення українських націєтворчих процесів прохолоднішим, з скепсисом до нового консервативного уряду. Для союзників Українська Держава

Скоропадського розцінювалась як пронимецька⁶⁸, і це не могло не потрапити на шпальти. Яскравим прикладом є стаття за 7 травня 1918 року з заголовком «Ukraine dictator. No support among people»⁶⁹. Стаття переповідає повідомлення з німецькомовної соціалістичної преси про те, що гетьман «не має підтримки серед населення, його влада тримається на силі».⁷⁰ Міністерства, зовнішня політика, церква, все в диктатурі Скоропадського, який при тому не має жодної підтримки серед виборців та міністрів. Звичайно, стверджують і про його повну лояльність Центральним державам і те, що тепер Україна мусить постачати продовольство за договором. В той же час, консервативний уряд, орієнтований на монархію уряд симпатизував західним капіталістичним монархіям.⁷¹

Така ж оцінка постає і в статті з закликом до союзників допомогти Росії. В ній уряд Скоропадського характеризується так:

Урок Брест-Литовська не був забутий. Видовище німецьких дипломатів, які перекручували «самовизначення і відмову від анексії» на тотальне розчленування Росії... Доля України, природно, допомагає засвоїти цей урок. Там німці вступили номінально як союзники уряду, який уклав з ними мир. Тепер вони встановили військову диктатуру, створили власні військові трибунали, наказали селянам вирощувати зерно для своїх німецьких панів і поставили «гетьмана» з необмеженою владою⁷²

Тож на сторінках газети симпатія особливо не простежується. Україна фігурує в статтях про війну, зернову угоду Скоропадського, загрози більшовиків, голоду і хаосу на території України. Час від часу цитуються сумніви німецького істеблішменту в лояльності гетьмана, так як він є російським генералом. Щодо продовольчої угоди, то вона згадується в контексті дефіциту в Центральних

⁶⁸ Городня Н. Переговори між представниками Директорії УНР і держав Антанти у січні-березні 1919 р. // Європейські історичні студії. – 2017. – Вип. 6. – С. 86

⁶⁹ Український диктатор. Без підтримки серед народу». *The Times* (London). – 7 May 1918. – p. 5.

⁷⁰ Там само.

⁷¹ Городня Н. Переговори між представниками Директорії УНР і держав Антанти у січні-березні 1919 р. // Європейські історичні студії. – 2017. – Вип. 6. – С. 86

⁷² Allied help to Russia. *The Times*, May 7, 1918

держав. Голоду в Україні та того, що селяни виступають проти реквізицій.⁷³ Тож зернова угода фактично не виконується.

Тож, переважно про Україну згадували як про територію, епіцентр війни, а уряди сприймаються як маріонетки. Ні Скоропадський, ні Директорія не викликали у авторів газети такого ентузіазму як УЦР. Хоч територія України все ще залишалась потенційним плацдармом для «порятунку єдиної «Великої» Росії», українські визвольні рухи вже не викликали довіри. В *The Times* за часів Скоропадського українському визвольному руху було приділено найменше уваги, а висвітлювався він тенденційно, як «не свій». Уряд Скоропадського отримав найменше уваги серед авторів видання, а його оцінка протягом всього часу залишалась найбільш стабільною відносно значних коливань в ілюстрації УЦР чи Директорії - 93.2 відсотки повідомлень про Україну за 1918 рік вміщують згадку про німецький вплив [Таблиця3]. Хоча Гетьманат Скоропадського був консервативним і промонархічним, що мало б симпатизувати виданню найбільшої імперії, все таки за гетьманом закріпились негативні оцінки. Це пояснюється як його зв'язками з країнами Четверного союзу, так і через антидемократичні тенденції. Видання все таки писало в добу, коли уряд Британії Ллойда Джорджа був Лейбористським.

2.3. Часи Директорії на шпальтах видання від 14 лютого 1918 до 5 листопада 1921.

The Times висвітлювала антигетьманське повстання і втечу Скоропадського в регулярній кореспонденції під заголовком “Russia To-Day”. В ній переважно йдеться про висвітлення більшовиків в негативному ключі. Але є і дуже цікаві

⁷³ THE UKRAINE FOOD FACTOR. *The Times*. - May 9, 1918 – p.5.

характеристики представників українського руху. Україна в статті подається як територія, що є "слабким ланцюгом" у протистоянні більшовизму. Київ описується як місто, де нібито населення добровільно передало владу Петлюрі, а Скоропадський втік. Петлюра постає як тимчасова маріонетка у руках Москви, яку більшовики використали для повалення Скоропадського. За словами кореспондента, це Троцький і Ленін стоять за підтримкою агітаторів, що схилили українців на бік Петлюри. Він відверто знецінює постать Петлюри, згадуючи його минуле як "танцюриста, вчителя та лазничного". Цікаво, що в статтях про прихід до влади Директорії, акцент робиться на приході до влади «селян», «селянських депутатів».⁷⁴ Стаття закінчується прикметною апеляцією до морального обов'язку союзників втрутитися і "врятувати" Росію. Він пише, що якщо Антанта не втрутиться, то "Антихрист прийде"⁷⁵ Можна розглядати це крізь постколоніальну оптику, де Антанта виступає як місіонер цивілізатор Росії, що поринула в чергову смуту.

У повідомленнях того часу нова влада Директорії не отримала однозначного схвалення – навпаки, переважали скептичні характеристики. Спершу на сторінках видання лунали більш стримані характеристики. Як от перед підготовкою висадки військ Антанти в Одесі. Згадується, що «Перед висадкою в Південній Росії союзники повинні домовитися про *modus vivendi* з українськими органами влади. Петлюра — хоробрий чоловік з дещо радикальними політичними поглядами, але я вважаю його чесним і готовим не перешкоджати процесу відродження Росії».⁷⁶ Але чим частіше з'являлась інформація про погроми і хаос в Україні, тим різкіше ставали характеристики. Симона Петлюру газета назвала "chief of the so-called Ukraine Directory", підкреслюючи цим не визнаний статус українського уряду. В цій же статті йому надають наступну характеристику – «Петлюра, не маючи інших прагнень, окрім особистої могутності, був готовий пов'язати себе з будь-якою особою чи силою,

⁷⁴ UKRAINE UNDER THE GERMAN HEEL. *The Times*. – May 3 1918.

⁷⁵ Russia To-Day. *The Times*. – 1918. – December 28.

⁷⁶ INTERVENTION FROM THE SOUTH. *The Times*. - January 11, 1919.

яка б забезпечила йому бодай деяку частку успіху.»⁷⁷ Ставлення Антанти і видання яскраво ілюструє стаття «Вороги Троцького на Півдні»⁷⁸. Якщо колись британська публіка могла прочитати про демократичний уряд, який може стати силою проти більшовиків, то тепер український рух не викликав жодних сподівань. В статті йдеться про те, як армії Денікіна і Краснова «блискуче» відкинули радянську армію, що подає надії на відродження Росії. Білі виступають очевидними «своїми» для Антанти. Далі йде ще одна різко негативна характеристика Петлюри та українського руху, партія якого контролювала північ України:

Весь рух Петлюри можна вважати німецькою та австрійською вигадкою, метою якої було збереження контролю над Україною. Петлюра — цивільна особа і авантюрист, який короткий час обіймав посаду в першому українському уряді, до появи Скоропадського, але він не має особистості і є лише маріонеткою в руках тих, хто тягне за нитки. Дисципліна і бойовий дух його військ низькі, але на даний момент вони не зустрічають організованого опору.⁷⁹

В іншому повідомленні від спеціального кореспондента з Ростова бачимо важливі для нас характеристики різних сил, що суперничали на теренах України. Знову знаходимо негативне ставлення до петлюрівців: «Галицькі сили здаються досить добре організованими, але загони Петлюри, які утримують лінію Кам'янець-Подільський-Вінниця-Умань, зі штабом у Вінниці, є неорганізованою юрбою, яка нічим не відрізняється від розбійницьких банд, очолюваних різними самозваними гетьманами.»⁸⁰

Є згадка і про ще один визвольний рух - «Єдиним серйозним тимчасовим союзником більшовиків у цій частині країни є відомий злочинець Махно»⁸¹. Білі Денікіна, звичайно, виступають тут єдиною позитивною фігурою:

⁷⁷ BRITISH SUBJECTS IN KIEFF. *The Times*, January 23, 1919.

⁷⁸ TROTSKY'S ENEMY IN THE SOUTH. *The Times*. 14 January 1919 г.

⁷⁹ TROTSKY'S ENEMY IN THE SOUTH. *The Times*. 14 January 1919 г.

⁸⁰ Denikin For One Great Russia. *The Times*, October 1, 1919.

⁸¹ Там само.

Що стосується українського руху, генерал Денікін пішов на поступки всім розумним вимогам, пообіцявши значну регіональну автономію і дозволивши вживання української або малоросійської мови та літератури. Але проти цього німецького руху, з яким ідентифікується Петлюра і який має на меті створення незалежної української держави в Росії, Денікін рішуче виступив в ім'я єдиної і неподільної Росії.⁸²

Тож в цих матеріалах теж легко простежити ставлення застосувачи трикутник Ван Дейка. Армія Денікіна і козаки Краснова, тобто сили що борються за відновлення Російської імперії, є своїми. Їх згадують тільки в позитивному світлі. В той же час як будь-який український рух в часи Директорії згадується тільки в негативних рисах і ситуаціях. Тож українські визвольні рухи імпонували авторам видання доти, поки відстоювали автономність в складі Росії, чи принаймні становили серйозну загрозу більшовикам, що визначалось успіхами на фронті.

Початок 1919 року став вирішальним етапом у боротьбі за існування Української Народної Республіки. Водночас він засвідчив не лише воєнну слабкість уряду Директорії, а й стрімке посилення більшовиків, які здобували території в Східній Україні. На цьому тлі в *The Times*, фіксувалося зростання тривоги через політичну нестабільність у регіоні. Матеріал від 2 лютого 1919 року, написаний із Гельсінгфорса, дає нам ще кілька негативних характеристик Директорії. У публікації наголошується, що «ситуація в Україні стає критичною» унаслідок двох чинників: «безсумнівних успіхів більшовиків» та «невизначеної політики Директорії Петлюри. Цікаво, що більшовики на цей раз виступають доволі організованою силою, що здобула значні успіхи на українському театрі. Директорія в тексті представлена як «слабка й неефективна влада», яка втратила контроль над східними районами та не здатна організувати оборону столиці.

Харків, Полтава, Катеринослав і Донбас вже перебувають під контролем червоних. Тим часом сам Київ опинився під загрозою. Директорія втратила

⁸² Там само.

легітимність навіть у своїй базовій зоні впливу. Більшовицька експансія, як подається у повідомленні, постає водночас як військова операція й ідеологічна трансформація. У Харкові 28 січня проголошено Український радянський уряд на чолі з наближеним до Леніна Християном Раковським. Першим актом уряду», за повідомленням з посиланням на «Красную газету», стало «розстрілювання понад 300 політичних діячів» у Харкові й Катеринославі та націоналізація банків і підприємств.. Петлюра постає як керівник «Директорії», що втрачає авторитет і територію, а його війська «або втекли, або здалися» в Києві. Деякі з них «добровільно приєдналися до більшовиків».⁸³ Цей опис говорить не лише про поразку. Він вказує на кризу ідентичності самого національного руху. Якщо частина армії переходить до ворога — значить, ідеологічна мобілізація не спрацювала. А отже, національний рух є недостатньо легітимним для того, аби визнавати як його владу, так і саму націю. Нарешті, важливим маркером падіння є повідомлення про «переїзд уряду до Проскурова». Факт, що офіційна українська влада залишає Київ, не тільки означає втрату адміністративного центру — це символічна капітуляція. У дипломатичному контексті це також сигнал Заходу: не варто вкладатися у державу, яка вже не контролює власну столицю.

Стаття The Times від 27 червня 1919 року, присвячена внутрішній війні в Україні, відображає складну і запутану політико-військову ситуацію на тлі тристороннього конфлікту між українськими національними силами, більшовиками та польською армією. Матеріал поєднує в собі як інформаційні повідомлення з Українського бюро у Відні, так і скептичні коментарі журналістів, що свідчить про обережність редакції щодо джерел українського походження: «Твердження про те, що бойові дії проходять у зазначеному порядку, можна вважати цілком правдивим, але все інше повідомлення слід сприймати з обережністю.». Сумнів тут стосується згаданого в повідомленні ентузіазму українців при зустрічі військ Петлюри. На думку автора статті, ситуація в Україні

⁸³Ukraine Overrun by Bolsheviks. The Times February 2, 1919.

«надто незрозуміла для будь-якого її правдивого викладу». Симон Петлюра представлений як командир найбільш значущої антибільшовицької сили в Україні. Водночас, його політична суб'єктність піддається критиці та сумніву через звинувачення з боку поляків у порушенні перемир'я, чутки про співпрацю з більшовиками, та припущення про вплив німецьких агентів.⁸⁴

У тексті йдеться про поширення бойових дій на великі території: від Східної Галичини (Бережани, Тарнопіль) до Поділля і Києва, охоплюючи ключові міста — Станиславів (тепер Івано-Франківськ), Старокостянтинів, Ковель, Радивилів. Це підкреслює загальнонаціональний масштаб боротьби, проте автор підважує спроможність українських структур координувати дії. Усе це посилює сприйняття української території як театру міжусобиці — громадянської війни без чітких ліній фронту, з численними перекиданнями союзів, колабораціями, хаосом. Такий образ є ключовим у формуванні британського уявлення про “невдалу державу” на руїнах імперії.

Також згадують і про селян прихильників Петлюри, які вчинили погром в Бердичіві⁸⁵. Не оминають і висвітлення отаманщини на «західному півдні Росії», пишучи про стрімко зростаючу Зелену армію, також асоціюючи це з Петлюрою.⁸⁶

Подібні оцінки демонструють вже усталений погляд на український рух: уряд Республіки зображувався як нестабільний та напівлегітимний, а його війська – як недисципліновані банди. Сама ж територія України є епіцентром хаосу та протистояння великої кількості різноманітних за ідеологією і метою таборів. Висвітлюючи прихід Директорії до влади, *The Times* водночас приділяла увагу і інтервенції військ Антанти на півдні України. У висвітленні статтей присвячених інтервенції Антанти Директорія відігравала другорядну роль, оскільки союзники схилилися до підтримки білогвардійських сил. Британська преса в ті місяці детально описувала наступ російських добровольчих армій

⁸⁴ Internecine War In Ukraine.. *The Times*. June 27, 1919

⁸⁵ Ukraine Disorder. *The Times*, January 15, 1919

⁸⁶ Ukraine Guerillas. *The Times*, June 10, 1919

генералів Антона Денікіна та Петра Врангеля. Повідомлення про їхні успіхи – взяття міст, мобілізацію сил – були куди прихильніші за тональністю, ніж згадки про війська Петлюри. Успіхи петлюрівців часто знецінювалися або ж пояснювалися хаотичними обставинами. Показово, що захоплення військами УНР Києва у грудні 1918 року залишилося в тіні французької інтервенції. У такий спосіб британський читач отримував уявлення про постійну нестабільність в Україні: влада там переходила з рук в руки (гетьман – Директорія – більшовики), транслиювався образ про Україну як краю анархії.

В контексті Паризької мирної конференції наміри УНР долучитись до Паризької мирної конференції задля здобуття незалежності згадувались лише побіжно. В статті, яка майже повністю присвячена розгляду лідерів союзників можливостей прийняти російську делегацію, згадується те що українська делегація на чолі з Барановським і Марголіним збирається відвідати конференцію⁸⁷. Коротко згадується про те що делегація направила ноту Ж. Клемансо з проханням визнання української незалежності, і обурення української сторони в ігноруванні їх на противагу російської групи.⁸⁸ Примітною є стаття «Україна і союзники», яка переповідає текст угоди між Україною та Антантою, в якому остання має надати широку допомогу і визнання УНР. Також, є коротка згадка про звернення Є. Петрушевича до мирної конференції з приводу Східної Галичини, де якраз в той час наступали поляки.⁸⁹

В статті «The Case For Ukraine's Independence» британський читач може ознайомитись з історичною довідкою-обґрунтуванням, що містилась в українській заявці на вступ до Ліги Націй. Ця подія висвітлюється нейтрально, але важливо що на сторінках газети масовий читач міг дізнатись про позицію України, яка стояла на тому, що угода Хмельницького була угодою з Царем. І в умовах повалення царату український уряд може просувати ідею незалежності. Також згадується нота українського уряду до Антанти з вимогою визнати їх на

⁸⁷ A Policy For Russia. *The Times*. January 22, 1919 -p.9.

⁸⁸ News in Brief. *The Times*, June 20, 1919.

⁸⁹ Ukrainian Appeal to Paris. *The Times*, May 8, 1919

рівні з іншими державами що постали на руїнах Російської імперії. Ну і отримати моральну і грошову допомогу Союзників.⁹⁰

Прикметною для визначення зміни ставлення до Петлюри в умовах боротьби з більшовизмом є стаття з розлогим інтерв'ю з ним. В ньому Петлюра характеризується як спокійний чоловік, що має багато зморшок як для його віку. Основна тема його розповіді стосується нерозуміння дій союзників, які підтримують країни Балтії та білогвардійців. Петлюра розуміє ігнорування союзниками так «Тому що я виступив проти Денікіна, Добровольчої армії, як її називають. Я прямо кажу, що союзники ризикують, підтримуючи Добровольчу армію, бо ця армія не може принести врегулювання в країні». Також підіймає тему подання в відставку його колег, зокрема Винниченка, для виконання вимог союзників.⁹¹

Те, про що повідомляє Петлюра, було для його сучасників одним з основних факторів поразки українського руху. Володимир Винниченко у «Відродженні нації» наголошував на байдужості Антанти до українських прагнень. Він критикує політику УНР, спрямовану більше на міжнародне визнання, ніж легітимацію серед власного населення «...державності, «справжність» її ставили в більшу залежність од визнання союзниками, ніж своїми масами, то ми і справу миру вели так, аби сподобатись союзникам, а не масам.»⁹² Антанта ж в свою чергу, змінювала ставлення до урядів в залежності від їх перемог чи поразок на фронті. Подібна риторика зустрічається й у спогадах А. Марголіна, який наголошував на тому, що політика Антанти базувалася винятково на антибільшовицькому інтересі, і Україна, як окремий суб'єкт міжнародної політики, не сприймалася серйозно: «Антанта проявляла повну відсутність інтересу до ідейної складової українського руху»⁹³. В тому числі, на його думку, важкі умови створила політика Директорії, яка при фактичному

⁹⁰ Ukrainian note to Peace conference. *The Times*, February 19, 1920

⁹¹ Isolation of Ukraine. *The Times*, April 5, 1919

⁹² Винниченко В. Відродження нації. — Київ : Видавництво політичної літератури України, 1990. — Т. 2. — С. 201.

⁹³ Марголин А. Украина и политика Антанты. — Берлин : Издательство “Ефрон”, 1923. — С. 102.

спротиві більшовизму декларувала соціалістичну, анти-буржуазну політику. Чим відвернула не тільки впливовий буржуазний прошарок всередині контрольованих територій, а і зіпсувала ставлення європейських демократичних капіталістичних держав.

Ісак Мазепа у своїх спогадах підкреслює непослідовність української дипломатії та внутрішньої політик, що, на його думку, зумовило нерозуміння Заходом. Його думка суголосна з вищезгаданою тезою Винниченка. Хоч якраз в своїх мемуарах Мазепа і критикує Директорію та Винниченка в тому, що намагаючись здобути прихильність Антанти, Директорія відкликає з уряду соціалістичні партії.⁹⁴ Тож, проголошуючи спершу анти-буржуазну політику, а потім сформувавши право-центристський уряд, Директорія зрештою втратила всіх можливих прихильників. В той же час непослідовність існувала і в зовнішній політиці, де українська справа змінювала вектор від угод з країнами Центру до намагання зблизитись з Союзниками.

Тож, газета висвітлює цей аспект поразки. А нам ці статті показують, що риторично увага до українського питання була обережною. Про українські вимоги видання повідомляло без оціночних суджень. Але сама поява на сторінках домовленостей, звернень української сторони до Антанти сигналізувати нам про який не який прогрес в сприйнятті української незалежності на Заході. Особливо після багатьох місяців висвітлення хаосу і проблем уряду Директорії.

Після поразки білогвардійців, єдина надія на спротив більшовикам покладалась на Польщу. В зв'язку з союзом Польщі і Петлюри та їх наступальних операцій, тон в висвітленні українського руху перетворився на просто нейтральний. В статті про успіхи союзу проти більшовиків, українські сили просто артикуються як «Ukrainian forces», «Ukrainian guerrilla bands»⁹⁵ без негативних конотацій.

⁹⁴ Мазепа І. Україна в огні і бурі революції. — Видавництво «Прометей»: 1942. — С. 104.

⁹⁵ «Українські війська», «українські повстанці» *The Poles and the Bolshevik. The Times*, May 1, 1920

У травні 1920 року *The Times* повідомила про взяття Києва польською кавалерією та передання його українським військам Петлюри. Газета не була такою різкою у висвітленні перемог на «польському фронті», зазначаючи, що українські війська діяли в координації з польськими силами, а Петлюра просто в нейтральному ключі згадувався як союзник поляків. Висвітлення Це стало кульмінацією польсько-української угоди, підписаної між УНР і Польщею 21 квітня 1920 року, яка передбачала спільну боротьбу проти більшовиків в обмін на визнання Польщею української незалежності та поступки щодо Східної Галичини. Кампанія мала на меті створення зони стабільного контролю на Правобережжі, шляхом повернення влади над Києвом Директорії⁹⁶ Ще в одному репортажі про відступ советів з Києва є цікавий акцент на тому, що українські війська звільняють країну від «непопулярної іноземної адміністрації болгарського більшовика Раковського». Стаття висвітлює виразний націоналістичний антагонізм, підкреслюючи чужість більшовицької влади в Україні. Це підкреслюється і тим, що українці стверджують, що союз з Польщею не означає відмову від незалежності.⁹⁷ Проте *The Times* підкреслює, що Червона армія не була остаточно розгромлена і вже наприкінці травня розпочала контрнаступ, що призвело до втрати Києва та відступу українсько-польських військ.

Тож навіть успіхи польсько-українських армій не викликали тривалого і сильного оптимізму ні у місцевого населення, ні у Антанти. Про це пишуть у статті від 21 травня 1920 року «*Severe Struggle on Polish Front*», де розміщена спеціальна кореспонденція з Житомира за 17 травня. В ній розкривається глибокий скепсис до державної спроможності УНР. Зокрема, в Житомирі респонденти — незалежно від національності та статку— висловлюють сумнів у здатності Петлюри забезпечити порядок без польської присутності. Польські офіцери стверджують, що планують повернутись через 6 місяців. Автор вказує, що «мобілізацію селяни не сприймуть», і що армію можна буде зібрати лише з

⁹⁶ Fallof Kieff. *The Times*, May 10, 1920

⁹⁷ Reds Driven Back. *The Times*, May 6, 1920

«волоцюг». Особливе значення має згадка про погроми в Житомирі та Бердичеві, що «залишили глибокий слід у пам'яті місцевого населення». Хоча у Києві сумніваються в владі Петлюри менше, його сприйняття більшовиків (росіян в статті) як іноземців не популярне серед населення. Все ж, ці згадки показують, що навіть покращення тону до уряду і військ Петлюри за польсько-української боротьби проти більшовиків не змінило ставлення ні на місцях, ні для урядових кіл Антанти. Найбільш прикро звучить повідомлення в кінці статті. В ньому зазначається, що представник Британського уряду і майбутній прем'єр міністр Бонар Лоу офіційно заявляє, що ситуація в Україні не врегульована настільки, аби основні союзники визнавали якийсь уряд там.⁹⁸ Всі ці повідомлення оприявнюють цікаву дихотомію. Одночасно, відзначають що Україна «найбагатший край в Росії». І в той же час, часто наголошується на відсталості, анархії і селянській природі регіону. Союзники і позитивно оцінюють спроби українського уряду робити спротив «червоним», але і не визнають за самостійну силу. Можемо поглянути на ставлення до України з погляду постколоніальної теорії. Україна на шпальтах часто згадувалась як “the Ukraine”, тобто територія Росії, театр Східного фронту, а не як державний утвір. Всього в статтях за цей період слово Ukraine вжито 1838 разів. З них 1398 після артикля “the” (76%). Але, варто враховувати, що 440 разів вживання без артикля не вказують на те, що всі ці рази воно вживалось для позначення утвору. В цей діапазон потрапляють і назви заголовків, в яких як правило скорочували артикли для стислості. Проте, слід віддати належне виданню, навіть така частота вказує на інтерес до політичного життя в Україні. Чого варте тільки висвітлення інтерв'ю Петлюри.

Однак, попри такому зростанні інтересу, Україна зображувалась радше як “the Ukraine” за сенсом, навіть там де мова йшла про державність чи здобутки української армії. Це стосується і ставлення Антанти до неї загалом. Так звана «Велика» Росія довгий час виборювала собі статус дійсно великої в очах Заходу. Перемога над Наполеоном, династичні шлюби протягом ХІХст. і загалом участь

⁹⁸Severe Struggle in the Polish Front. *The Times*, May 21, 1920

у міжнародній політиці підняла Російську імперію до статусу Великих держав після Віденського конгресу. В процесі перетворення імперії в більшовицьку, вона втратила такий статус аж до Другої світової війни. Більшовики та українські визвольні рухи часто зображувались через оптику анархії і хаосу. Попри обережний оптимізм до УНР на початках свого існування, в більшості повідомлень про Україну вона висвітлювалась з позицій варварства. В останні декади було достатньо написано про ставлення до Східної Європи як до варварської, яка протиставляється цивілізованій Західній. Масові терор, постійна зміна влади, погроми, селянський характер України – все це робить її в очах читача Заходу варварським краєм. В праці Ларі Вульфа розглянуто, як в Добу Просвітництва західні інтелектуали створили Східну Європу як концепт. Це земля варварства, де панують дикунські порядки. На противагу цивілізованому Заходу. Таким чином, створивши Іншого, конституюється і ідентичність самого творця.⁹⁹ Ми можемо бачити, як на сторінках видання чітко простежується ставлення як Західної публіки, так і Антанти, до України як недостатньо розвиненої та стабільної для того аби підпадати під проголошене «право націй на самовизначення».

Повідомлення після повторного і остаточного взяття Києва більшовиками подій у Києві супроводжувалось деталями про повсякденне життя під більшовиками, включно з репресіями проти інтелігенції, фальсифікацією виборів до рад і терором проти опозиції. Газета наводить показовий випадок у Києві, коли під тиском озброєних червоноармійців було скасовано результати виборів, в яких перемогли меншовики.¹⁰⁰ Це підкреслювало авторитарний характер радянської влади, що контрастував з закликами до демократії представників УНР.

Повідомлення *The Times* від 9 вересня 1920 року, що охоплює підготовку до переговорів у Ризі, надає унікальну можливість простежити як зовнішньополітичну стратегію Польщі щодо Сходу, так і складні дискурсивні

⁹⁹ Wolff, Larry. *Inventing Eastern Europe: The Map of Civilization on the Mind of the Enlightenment*. Stanford University Press, 1994. -p.5.

¹⁰⁰ Red Advance Towards Minsk. A Kieff Illustration. *The Times*. – May 25, 1920.

механізми легітимації статусу України в очах міжнародної спільноти. Матеріал містить не лише суху дипломатичну інформацію, але й численні натяки на суперечливість польської позиції щодо української справи, внутрішню напругу у Варшаві, а також побоювання з приводу реальної ролі українського чинника в загальноєвропейській конфігурації післявоєнного устрою.¹⁰¹

У статті фіксується факт, що до складу радянської делегації включено не лише представників центральної влади, зокрема Чичеріна та Іоффе, але й Мануїльського, який подається як «нарком землеробства України». Цей факт є вкрай промовистим, оскільки формулювання про «союзні республіки Росії та України, зафіксоване у радянській дипломатичній ноті, засвідчує спробу Радянської Росії надати уявну суб'єктність Українській СРР, повністю інтегрувавши її в радянське дипломатичне поле. Такий мовний зсув виявляє себе як приклад маніпулятивної легітимації псевдосуб'єктності: з одного боку, визнається «Україна» як формально окрема сторона переговорів, з іншого ж — її статус однозначно обумовлений її «союзом» із РСФРР, тобто підпорядкуванням центру. Це операція яка спрямована на формування уявлення про Україну як про маріонеткового, залежного суб'єкта, що, однак, формально присутній у переговорному процесі, — саме для того, аби делегітимізувати всі альтернативні українські уряди, зокрема уряд Петлюри.

Ця дискурсивна напруга знаходить яскраве відображення у реакції польської сторони. Польське зовнішньополітичне відомство, попри заяви про недопущення антирадянських організацій на своїй території згідно з умовами майбутнього мирного договору, фактично визнає уряд Петлюри: не лише через визнання виданих ним паспортів, але й через факт постійного дипломатичного представництва у Варшаві. Це створює парадоксальну ситуацію: з одного боку, Варшава формально визнає більшовицький уряд як сторону перемовин, з іншого — підтримує «український уряд у екзилі» в особі Директорії, розташованої в Тарнові. У такий спосіб Польща намагається утримати двозначність, залишаючи

¹⁰¹ Preparing For Riga. *The Times*. – September 9. 1920.

за собою можливість або використати Петлюру як важіль у переговорах, або — в разі потреби — пожертвувати ним задля досягнення власних інтересів у стратегічних районах Білорусі та України. У цьому контексті не дарма згадується, що у разі загострення відносин із Москвою Варшава мала наготові «ядра майбутніх урядів» — як у Білорусі, так і в Україні.

Значення України у цій статті є надзвичайно фрагментовано і суперечливе. По-перше, постає проблема базового означення: «що мається на увазі під Україною?». Саме це питання — «What do you mean by the Ukraine?» — винесено журналістом у центр дипломатичної плутанини. Варто звернути увагу, що наявність кількох взаємовиключних суб'єктів, що претендують на репрезентацію української державності — Директорії, Раднаркому УСРР, «уряду» Ніковського — призводить до дискурсивної дезінтеграції: Україна постає не як єдиний суб'єкт, а як набір несумісних проєкцій, жодна з яких не має повної легітимності. Це ефективно підважує саму ідею української суб'єктності у міжнародному полі.¹⁰²

Показово, що Ніковський, який намагався заручитися підтримкою Варшави, зміг зустрітися лише з молодшим урядовцем — заступником міністра закордонних справ Домбським, і то лише на кілька хвилин. Цей факт є промовистим індикатором маргіналізації української справи в польському дипломатичному пріоритеті: Україна втрачає навіть ту номінальну увагу, яку мала під час військового союзу між Пiлсудським і Петлюрою в 1920 році. Варшава вже схиляється до реального визнання домовленостей із радянською стороною і дедалі більше сприймає Петлюру не як союзника, а як тягар, якого за потреби можна позбутися без серйозних наслідків.

Загалом, ця стаття виявляє глибоку кризу ідентичності українського національного проєкту в очах європейських спостерігачів. Як з боку більшовиків, так і з боку поляків, «українське питання» редукується до інструменту

¹⁰² Poland's Relations With the Soviet. Preparing to Sacrifice Petlura . The Times.. – April 15. 1921

геополітичних торгів. На рівні дискурсу Україна вкотре зображується як умовна територія з сумнівною політичною цілісністю, місце, де «всі проти всіх», і де жодна з сил не здатна гарантувати стабільності, репрезентативності чи спадковості влади.

Таким чином, аналіз статті дозволяє побачити, як у європейській пресі (і, ширше, в дипломатичному мисленні) формується уявлення про Україну як про простір перманентного геополітичного вакууму — територію, чию майбутність вирішують зовнішні гравці. Поряд із цим, дискурсивна конструкція «українського уряду» демонструє повну відсутність суб'єктності: українська влада є, але вона «не має території», вона «присутня», але її ігнорують. У цьому і полягає сутність дискредитації української державності як у 1920 році, так і в публіцистичних проєкціях наступних десятиліть.

Остаточна смерть УНР як політичного суб'єкта розглядається союзом в низці статей весни 1921 року. У матеріалі *Poland's Relations with the Soviet* чітко видно, що польський уряд, готуючись до ратифікації Ризького мирного договору, планує дистанціюватися від Петлюри, таки пожертвувати ним. Попри те, що уряд УНР продовжує діяти в еміграції в Тарнові, він позбавлений території й реального впливу. Символічна вага Петлюри втрачається: його «уряд» визнається лише на рівні наявності паспортів. Парадокс полягає в тому, що Польща одночасно зберігає контакти з Петлюрою, але готова «пожертвувати ним», якщо це стане на заваді відносинам з Москвою. Ця політична гра ілюструє реалії тогочасної геополітики: Україна для Польщі є радше геостратегічним активом, ніж самостійним партнером.¹⁰³ Матеріал *Soviet Minister for Warsaw* від 21 квітня доповнює цей образ: Петлюру планують «перевести в статус приватної особи», ліквідувавши представництво УНР. Тож він планує перенести представництво в іншу країну. Тим самим завершується процес делегітимації УНР як суб'єкта політики. Це символічне вигнання доповнюється контекстом нової

¹⁰³ *Poland's Relations With the Soviet. Preparing to Sacrifice Petlura . The Times.. – April 15. 1921*

більшовицької дипломатії, уособленої в агресивному стилі представника Карахана.¹⁰⁴

Аналізуючи публікації The Times за 1918–1921 роки, можна зробити висновок, що образ УНР в британській пресі був нестабільним, мінливим і значною мірою залежав від тактичної вигоди Антанти та Польщі. Петлюра зображувався то як визволитель, то як самонадіяний авантюрист. Союз із Польщею не легітимізував УНР у західному дискурсі, а навпаки — викривав її слабкість, залежність та неспроможність самостійно діяти на міжнародній арені. Видання послідовно демонструє недовіру до довгострокової життєздатності українського проєкту, і цей дискурс резонує з політикою невизнання УНР державами Антанти. Україна зображується в газеті «незрілою державою» з сумнівною легітимністю, нездатною вийти за межі постреволуційного хаосу. Союз з Польщею міг би змінити ситуацію, однак через амбівалентність образу Петлюри й постійні повідомлення про анархію, погроми та слабе управління, міжнародне співтовариство залишилося осторонь українських прагнень до державності.

2.4. Кількісний аналіз висвітлення українського визвольного руху в 1917-1921 роках.

Так як за період з 1917 по 1921 було опубліковано понад 800 статей, пов'язаних з Україною, важливим буде підкріпити аналіз з попередніх розділів кількісними показниками. Як вже було зазначено, газета переважно використовувала колоніальну формулу «the Ukraine» (1 398 випадків). Вона використовувалась на позначення України або як театру бойових дій, або як території де розгортались події революції в Росії. Також, аналогічно може згадуватись як «South Russia» (Південна Росія, 54 згадки). В 19 випадках це

¹⁰⁴ Soviet Minister for Warsaw. The Times -April 21, 1921

стосується подій в Україні, пов'язаних з УНР. Боротьби за Крим і Одесу. Інші згадки можуть стосуватись козаків та Каспійського регіону.

Рідше зустрічається форма «Ukrainia» (11 випадків), яка з'являється переважно в 1918-1919 і фігурує в телеграмах з Німеччини.

Назви держав. Посилання на республіки революційної епохи є нечастими порівняно з загальним топонімом, але «Українська Народна Республіка» (22 згадки) чітко переважає скорочену назву «Українська Народна Республіка» (3 згадки). Згадки про Західноукраїнську Народну Республіку надзвичайно рідкісні — було знайдено лише два вживання, як *West Ukrainian Republik* і як *Western Ukrainian Republic*. В одній з згадок навіть фігурує українська назва латиницею “*Western Ukrainis (Galicia) the former Austrian stamps are in use overpicted in russian characters Z.U.N.R (Zahodna Ukrainska Narodna Republika-West Ukrainian People's Republic).*”¹⁰⁵ Упродовж усіх 1917-1921 рр. форма з артиклем домінує (70-78 %). [Таблиця 1]. Британська преса й далі сприймає Україну як «регіон Росії», а не як самостійну державу, навіть попри короткочасне дипломатичне визнання УНР у 1919 р. В 1918 значно зростає як частка вживання *Ukraine* без артикля, так і загалом кількість згадок про Україну. Це пов'язано як з прикутою увагою до України на Брест-Литовській конференції, так і спротиву української делегації і військ більшовикам, що не могло бути не поміченим анти-більшовицькою редакцією газети. Це був останній період, коли видання і Антанта мали певний оптимізм до українського руху, або принаймні бачили його хорошою силою для боротьби з більшовиками. Така позиція авторів в газеті може якраз і свідчити про «вікно можливостей», яке існувало в короткий період протягом осені 1917-зими 1918. Про це може свідчити падіння висвітлення автономії чи незалежності УНР від майже 50 відсотків в 1917 до поступового зменшення в наступні роки. [Таблиця 3] Однак прихід до влади Скоропадського за допомоги Центральних держав назавжди обрав розгляд українського визвольного руху як проекту Німеччини. В 1918 році аж в 93.2 відсотках статей

¹⁰⁵ Stamps of anti-bolshevist States. *The Times*, June 24, 1919

де фігурує Україна згадується роль держав центру [Таблиця 3]. Це й найбільш широко представлена вузлова точка [Таблиця 2], тобто основна тема в якій фігурував український уряд чи Україна загалом (в тому числі як театр бойових дій). Протягом наступних років згадки про Німеччину будуть так само в значній кількості. Витіснення відбулось тільки в контексті польсько-українських взаємин 1920-1921 років, де згадки про роль Німеччини сягають менше половини, а Польщі цілих 78 в 1920 році і 62.2 в 1921 [Таблиця 3]. Однією з найбільш стабільних по кількості згадок тем є ситуація з скрутним становищем населення [Таблиця 4]. Загалом, Україна згадувалась і як важлива ресурсна територія, і як така що потерпає від гуманітарної кризи. Зазвичай, згадувала гуманітарна криза «Росії» (наприк. Південної).

Насправді, підрахунки демонструють високу частку згадок про український уряд чи його представників. Тобто, попри сумніви політичних кіл Антанти, загальне упередження до подій в Східній Європі, конкретно проаналізоване видання пильно відстежувало і інформувало з різних точок про події на Східному фронті. Можемо припускати, що це був останній період такої високої уваги до України аж до часів Чорнобильської катастрофи.

ВИСНОВКИ

Дипломна робота присвячена аналізу сприйняття українського визвольного руху в країнах Антанти, зокрема у Великій Британії, на основі матеріалів газети «The Times» за період 1917–1921 років. У центрі уваги дослідження – динаміка, тематика, риторика та стилістика висвітлення українського національного руху у провідному британському медіа, що відіграло важливу роль у формуванні суспільної думки і політичного курсу щодо України.

У період Першої світової війни Російська імперія виступала ключовим союзником країн Антанти, утримуючи важливий східний фронт і маючи значні територіальні амбіції, зокрема щодо Стамбула та Чорноморських проток. Водночас відносини між Росією та іншими союзниками були суперечливими, а сам союз ґрунтувався на політичній необхідності, а не довірі. Для Антанти збереження цілісності Росії було важливішим за підтримку національно-визвольних рухів, у тому числі українського, що призвело до ігнорування українських прагнень і визнання лише «білого руху» як легітимних представників Росії.

Україна ж у цей період переживала кілька фаз державності: Українську Центральну Раду, Гетьманат Скоропадського та Директорію УНР, кожна з яких мала власну зовнішню політику, але всі вони стикалися з відсутністю сталих союзів і міжнародного визнання. Переломним став підписаний Брест-Литовський мирний договір 1918 року з Центральними державами. Це викликало різку негативну реакцію країн Антанти і фактично ізолювало УНР на міжнародній арені, про що постійно зазначало видання. Попри спроби дипломатичних місій УНР на Паризькій мирній конференції, а також союз з Польщею у 1920 році, Україна не здобула визнання і залишилася політично нестабільною, що посилювало її ізоляцію.

«The Times» була провідним британським медіа, що виступало не лише як інформатор, а й як комунікативний канал між урядом Великої Британії і суспільством. Матеріали газети відображали офіційний дискурс і громадські настрої, а також мали значний вплив на формування уявлень про міжнародні події. Використання «The Times» як основного джерела дало змогу дослідити, як британська еліта та широка публіка сприймали український національний рух, які стереотипи і наративи формувалися, а також як змінювалося ставлення до України у зв'язку з історичними подіями.

Перші повідомлення у газеті пов'язували український рух із революційними подіями в Росії. Український рух сприймався як сепаратистський, що загрожує цілісності Російської імперії. Водночас позитивно оцінювався демократичний та соціалістичний характер Центральної Ради. З приходом більшовиків на владу у Петрограді, український уряд, що відстоював демократичні цінності, отримав прихильнішу оцінку як потенційний союзник у боротьбі з насильницьким більшовицьким режимом. Україна постала як важливий економічний регіон, від якого залежала стабільність сусідніх територій.

Прихід до влади Скоропадського супроводжувався зменшенням уваги та певним скепсисом у висвітленні українських подій. Гетьманат характеризувався як пронимецький режим, що не мав підтримки серед населення. Газета демонструвала обережне ставлення, а уряд Скоропадського розглядався як маріонетковий, нездатний сформувати сталу легітимність. Позитивні оцінки українського руху помітно знизилися

У час доби Директорії The Times описувала Україну як територію хаосу, громадянської війни та постійної змінності влади. Петлюру характеризували як сумнівного політика, маріонетку у руках зовнішніх сил, а українські війська – як недисциplinовані формування. Натомість підтримка білогвардійських армій Денікіна і Врангеля висвітлювалася значно позитивніше. Український рух втрачав легітимність навіть всередині своєї базової зони впливу, а територія

України розглядалася як «слабка ланка» у протистоянні більшовизму. Показовим є ставлення до польсько-українського союзу: хоч і відзначалися успіхи у боротьбі проти більшовиків, Україну не визнавали як самостійну суб'єктність, а Петлюру – як реального лідера. Дослідження показало, що сприйняття українського визвольного руху в країнах Антанти було неоднозначним і динамічним, значною мірою залежало від геополітичних інтересів та тактичних змін позицій союзників.

Тож, після початкового розгляду українського руху як загрози єдності Росії, з приходом більшовиків Україна на короткий час отримала більш позитивний образ як потенційний союзник у боротьбі проти комунізму. Проте союз із Центральними державами, внутрішня нестабільність та відсутність єдності призвели до втрати довіри з боку Антанти. Висвітлення українського національного руху було позначене коливаннями від симпатій і надій до скепсису і недовіри, що відповідало реаліям дипломатичної ізоляції УНР. Зрештою, український рух у британській пресі уявлявся як «незріла держава», позбавлена стабільної легітимності і здатності до самостійної дії на міжнародній арені, що відповідало загальним настроям Антанти. Однак, можемо і припускати, що в перший рік існування УНР ставлення редакції до України могло бути прихильнішим, ніж у британського істеблішменту

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Gorodnia N. The Post-Great War Settlement of 1919 and Ukraine // *Skhidnoievropeiskyi Istorychnyi Visnyk*. 2020. Iss. 15. P. 104–116.
2. Lieven D. C. B. *Russia and the Origins of the First World War*. London: Macmillan, 1983. 176 p.
3. MacMillan M. *The War That Ended Peace: The Road to 1914*. New York: Random House, 2013. 656 p.
4. Magocsi P. R. *A History of Ukraine: The Land and Its Peoples*. Toronto: University of Toronto Press, 2010. 848 p.
5. Nevins A. *American Journalism and Its Historical Treatment* // *Journalism Quarterly*. 1959. P. 414.
6. Poland's Relations With the Soviet. Preparing to Sacrifice Petlura // *The Times*. 15 April 1921.
7. Red Advance Towards Minsk. A Kieff Illustration // *The Times*. 25 May 1920.
8. Sanborn J. *Drafting the Russian Nation: Military Conscription, Total War, and Mass Politics, 1905–1925*. DeKalb: Northern Illinois University Press, 2003. 272 p.
9. Stockdale M. K. *Mobilizing the Russian Nation: Patriotism and Citizenship in the First World War*. Cambridge: Cambridge University Press, 2016. 352 p.
10. Ukraine Recognized by Central Powers. Rada Fights against Bolshevism. Striking Speech in Brest // *The Times (London)*. 5 February 1918.
11. van Dijk T. A. Political discourse and ideology // *Discourse and Society*. 1993. Vol. 4, No. 2. P. 249–289.
12. Wolff L. *Inventing Eastern Europe: The Map of Civilization on the Mind of the Enlightenment*. Stanford: Stanford University Press, 1994. 444 p.
13. Бойко О. Д. *Історія України: посібник*. 2-ге вид. Київ: Академія, 2002. 656 с.
14. Винниченко В. *Відродження нації*. Т. 2. Київ: Видавництво політичної літератури України, 1990. 384 с.
15. Головченко В. І., Солдатенко В. Ф. *Українське питання в роки Першої світової війни: монографія*. Київ: Парламентське вид-во, 2009. 304 с.
16. Городня Н. Переговори держав Антанти з Українською Народною Республікою в кінці 1917 – на початку 1918 рр. // *Європейські історичні студії*. 2015. Вип. 2. С. 161–176.
17. Городня Н. Переговори між представниками Директорії УНР і держав Антанти у січні–березні 1919 р. // *Європейські історичні студії*. 2017. Вип. 6. С. 84–106.
18. Гунчак Т. *Україна: перша половина ХХ століття. Нариси політичної історії*. Київ: Либідь, 1993. 288 с.
19. Дацків І. Військово-політичний союз і дипломатична співпраця УНР та ЗУНР // *Українська дипломатія*. 2019. № 20. С. 78–85.
20. Дацків І. *Дипломатія українських державних утворень у захисті національних інтересів, 1917–1923 рр.: монографія*. Тернопіль: Осадца Ю. В., 2021. 364 с.
21. Дацків І. Еволюція українсько-французьких відносин (1917–1921 рр.) // *Україна–Європа–Світ*. 2014. № 13. С. 151–158.
22. Дацків І. Політика Антанти щодо Української Держави П. Скоропадського у працях українських істориків // *Україна–Європа–Світ*. 2013. № 12. С. 125–130.
23. Дацків І. Україна у зовнішній політиці Великої Британії (1917–1921 рр.): історіографічний аспект // *Україна–Європа–Світ*. 2015. № 16(1). С. 120–127.
24. Дорошенко Д. *Мої спомини про недавнє минуле (1914–1918)*. Ч. 3: Доба Гетьманщини (1918). Львів: Червона калина, 1923. 122 с.

25. Каппелер А. Росія як поліетнічна імперія: виникнення, історія, розпад. Львів: Вид-во Католицького університету, 2005. 360 с.
26. Кучик О. С. Зовнішня політика України: підручник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2018. 410 с.
27. Мазепа І. Україна в огні і бурі революції. Варшава: Прометей, 1942. 262 с.
28. Марголін А. Україна і політика Антанти. Берлін: Видавництво «Ефрон», 1923. 144 с.
29. Пиріг Р. Я. Українська гетьманська держава 1918 року: історичні нариси. Київ: Інститут історії України НАН України, 2011. 335 с.
30. Попович М. Червоне століття. Київ: АртЕк, 2005. 888 с.
31. Субтельний О. Україна: історія. Пер. з англ. Ю. І. Шевчука. Київ: Либідь, 1991. 512 с.
32. Центральна Рада: документи і матеріали. Т. 1. Київ: Наук. думка, 1996. 469 с.
33. **1.**
Дорошенко Д. Історія України, 1917–1923 рр. Т. 1: Доба Центральної Ради. Ужгород: Друкарня О. Шевченка, 1932. 366 с.
34. **2.**
Дорошенко Д. Історія України, 1917–1923 рр. Т. 2: Українська держава (Гетьманщина) 1918 року. Ужгород: Друкарня О. Шевченка, 1933. 296 с.
35. **3.**
Дорошенко Д. Історія України, 1917–1923 рр. Т. 3: Доба Директорії. Ужгород: Друкарня О. Шевченка, 1934. 383 с.
36. Ukraine Separatist Movement // The Times (London). 26 June 1917. P. 5.
37. Russian Withdrawal // The Times. 18 July 1917.
38. The Troubles of Russia // The Times. 19 July 1917.
39. Moscow Full of Rumours // The Times. 27 August 1917. P. 10.
40. Civil War in Russia // The Times. 20 December 1917. P. 14.
41. Ukraine Defies the Bolsheviks // The Times. 21 December 1917. P. 15.
42. South Russia Organizing // The Times. 24 December 1917. P. 4.
43. Ukraine Under the German Heel // The Times. 3 May 1918.
44. The Ukraine Food Factor // The Times. 9 May 1918. P. 5.
45. Raw Materials // The Times. September 18, 1918.
46. The Russian Terror // The Times. September 25, 1918.
47. The Peace Treaties // The Times. September 26, 1918.
48. Conditions In Germany // The Times. September 30, 1918.
49. A Black Week-End // The Times. October 1, 1918.
50. Fluttered German Scribes // The Times. October 1, 1918.
51. German Fears For The East Front // The Times. October 4, 1918.
52. Bolsheviks' Rule Extending // The Times. October 16, 1918.
53. Austrian Illusion Of Peace // The Times. October 17, 1918.
54. German Control Of Russian Industry // The Times. October 19, 1918.
55. The Spread Of Influenza // The Times. October 21, 1918.
56. Anarchy In Ukraine // The Times. October 24, 1918.
57. Croatia In Revolt // The Times. October 28, 1918.
58. Austrian Note // The Times. October 29, 1918.
59. The Passage Of The Dardanelles // The Times. November 1, 1918.
60. Diary of the War // The Times. November 12, 1918.
61. Bavarian Policy // The Times. November 25, 1918.
62. Bavaria And Berlin // The Times. November 30, 1918.
63. Czernin's Story Of Brest Treaty // The Times. December 12, 1918.
64. British Squadron At Reval // The Times. December 14, 1918.
65. Irtys Corporation (Limited) // The Times. December 17, 1918.
66. Navy's Task In The Black Sea // The Times. December 17, 1918.
67. Tanalyk Corporation (Limited) // The Times. December 20, 1918.

68. Reval Under British Protection // The Times. December 21, 1918.
69. Trotsky On Czernin's Apologia // The Times. December 24, 1918.
70. Imperial And Foreign News Items // The Times. December 27, 1918.
71. German Atrocities Against Poles // The Times. December 28, 1918.
72. Russia To-Day // The Times. December 28, 1918.
73. Kieff Revolution // The Times. December 30, 1918.
74. Russia To-Day // The Times. January 3, 1919.
75. Count Hertling // The Times. January 6, 1919.
76. New German War Minister // The Times. January 6, 1919.
77. Polish Cabinet Removed // The Times. January 7, 1919.
78. Eastern Galicia A Republic // The Times. January 8, 1919.
79. Red Army's New Enterprise // The Times. January 10, 1919.
80. The Bolshevik Menace // The Times. January 10, 1919.
81. Intervention From the South // The Times. 11 January 1919.
82. In Southern Russia // The Times. January 13, 1919.
83. Organizing Against Bolsheviks // The Times. January 13, 1919.
84. The Fight For South Russia // The Times. January 13, 1919.
85. Poland's Frontiers // The Times. January 14, 1919.
86. Trotsky's Enemies In The South // The Times. January 14, 1919.
87. Ukraine Disorder // The Times. January 15, 1919.
88. Veil Over The Conference // The Times. January 16, 1919.
89. Berlin's Quiet Poll // The Times. January 21, 1919.
90. A Policy for Russia // The Times. 22 January 1919. P. 9.
91. A Policy For Russia // The Times. January 22, 1919.
92. Trotsky Routed // The Times. January 22, 1919.
93. British Subjects At Kieff // The Times. January 23, 1919.
94. British Subjects in Kieff // The Times. 23 January 1919.
95. The Conference and Russia // The Times. January 23, 1919.
96. The Russian Meeting // The Times. January 24, 1919.
97. Lenin-Trotsky Quarrel // The Times. January 25, 1919.
98. The Armistice Armies // The Times. January 25, 1919.
99. Future Of Enemy Possessions // The Times. January 28, 1919.
100. Americans' Escape At Archangel // The Times. January 29, 1919.
101. Cossacks' War With Bolshevism // The Times. January 29, 1919.
102. Cossacks' War With Bolshevism // The Times. January 30, 1919.
103. The Pacific Islands // The Times. January 30, 1919.
104. Austrian Evasions // The Times. January 31, 1919.
105. An Alternative to Prinkipo // The Times. February 1, 1919.
106. Ukraine Overrun by Bolsheviks // The Times. 2 February 1919.
107. Isolation of Ukraine // The Times. 5 April 1919.
108. Ukrainian Appeal to Paris // The Times. 8 May 1919.
109. Ukraine Guerillas // The Times. 10 June 1919.
110. Stamps of Anti-Bolshevist States // The Times. 24 June 1919.
111. Internecine War in Ukraine // The Times. 27 June 1919.
112. Denikin For One Great Russia // The Times. 1 October 1919.
113. Ukrainian Note to Peace Conference // The Times. 19 February 1920.
114. The Poles and the Bolsheviks // The Times. 1 May 1920.
115. Reds Driven Back // The Times. 6 May 1920.
116. Fall of Kieff // The Times. 10 May 1920.
117. Severe Struggle on the Polish Front // The Times. 21 May 1920.
118. Preparing for Riga // The Times. 9 September 1920.
119. Soviet Minister for Warsaw // The Times. 21 April 1921.

120. Ukrainian Dictator Without Popular Support // The Times. 7 May 1918. P. 5.
121. The Military Position of the Bolshevists // The Times. January 28, 1919.

ДОДАТКИ

Рік Ukraine (без the) the Ukraine Усього згадок Частка the Ukraine, %

1917	78	193	271	71,2
1918	189	645	834	77,3
1919	66	174	240	72,5
1920	55	153	208	73,6
1921	11	38	49	77,6

Таблиця 1

Вузлова точка	1917	1918	1919	1920	1921
Independence (self-rule)	40	220	83	94	11
Ukrainian government/assembly	65	340	143	135	37
Foreign – Central Powers (Ger./Aus.)	44	406	114	92	22
Foreign – Allies/Entente	41	337	137	132	28
Poland/Poles	18	169	86	137	30
Bolsheviks/Soviets	44	198	136	138	31
Military/Cossack forces	71	362	154	142	25
Peasants/agriculture	21	86	34	37	13
Treaty/Peace negotiations	49	343	110	134	25
Recognition/diplomacy	16	137	55	50	7

Таблиця 2

Рік	Autonomy/Independence (%)	Bolsheviks/Soviets (%)	German Involvement (%)	White Russians (%)	Poland/Polish (%)	Famine/Food/Health (%)
1917	49.3	35.6	53.4	20.5	23.3	20.5
1918	35.2	19.7	93.2	1.9	37.8	37.1
1919	32.8	44.8	61.5	37.4	47.7	36.2
1920	28.0	62.8	48.8	23.8	78.0	32.9
1921	17.8	44.4	46.7	2.2	62.2	33.3

Таблиця 3

Тема	К-сть статей, з пов'язаною до теми термінологією	Відсоток до 883 статей про Україну
Military front & operations	737	84 %
Foreign relations & diplomacy	651	74 %
Internal politics (Rada, Directory, etc.)	649	73 %

Тема	К-сть статей, з пов'язаною до теми термінологією	Відсоток до 883 статей про Україну
Peace negotiations (Brest, treaties)	611	69 %
Economic issues & grain exports	446	51 %
Polish-Ukrainian relations	412	47 %
Independence / statehood vocabulary	397	45 %
Famine & humanitarian relief	188	21 %
Bolshevism & civil war frame	151	17 %
Propaganda / perception battles	127	14 %

Таблиця 4

Резюме

У дипломній роботі досліджено сприйняття українського визвольного руху країнами Антанти на основі аналізу публікацій газети *The Times* за 1917–1921 роки. Особливу увагу приділено риторичі британських медіа щодо Української Центральної Ради, Гетьманату Скоропадського та Директорії УНР, а також геополітичним та дипломатичним обставинам, що впливали на формування суспільної думки у Великій Британії. Робота ґрунтується на принципах історизму, критичного аналізу джерел і методах кількісного контент-аналізу. Проведено облік згадок ключових тем, понять і лідерів визвольного руху з урахуванням історичного контексту. Вперше в українській історіографії запропоновано системний аналіз британської преси щодо українського питання, що дозволило виявити динаміку змін у ставленні до незалежності України, а також виявити вплив ідеологічних, інформаційних та політичних факторів на висвітлення подій в Україні. Результати дослідження показують, що сприйняття українського національного руху було амбівалентним: від симпатії в контексті протибільшовицької боротьби — до недовіри через союз УНР із Центральними державами та нестабільність української дипломатії.

Summary

This bachelor's thesis explores how the Ukrainian national liberation movement was perceived by the Entente powers, based on an in-depth analysis of articles published in *The Times* newspaper from 1917 to 1921. Special attention is given to the rhetoric used by British media when covering the Ukrainian Central Rada, the Hetmanate of Skoropadsky, and the Directorate of the Ukrainian People's Republic (UNR). The study employs the principles of historicism, critical source analysis, and quantitative content analysis. It includes a systematic accounting of key themes, terms, and leaders mentioned in media narratives and interprets them in their historical context. For the first time in Ukrainian historiography, a structured analysis of British press materials is presented to trace the evolution of attitudes toward Ukrainian independence. The

findings demonstrate that British perceptions were ambivalent: while there was some sympathy for the Ukrainian struggle against Bolshevism, this was undermined by distrust related to alliances with the Central Powers and inconsistent diplomatic messaging from Ukrainian governments. The thesis highlights the complex interplay of ideology, media influence, and international politics in shaping the Western view of Ukraine during the revolutionary period.